

Univerzitet u Beogradu

Terorizam, organizovani kriminal i bezbednost – master akademske studije

Master rad

Odnos Libije sa susednim zemljama nakon političkih promena nastalih posle 2011. godine

Abdulbaset Elmezivthi, broj indeksa 138/2015

Mentor: prof. dr Dragan Simeunović

Beograd, oktobar 2017.

Sadržaj

Uvod.....	4
1. Naučni cilj, predmet i metode rada i osnovna hipoteza teze	6
1.1 Predmet rada	7
1.2 Metode rada.....	8
1.3 Osnovna hipoteza	8
2. Politička situacija u Libiji pre Arapskog proleća i 2011. godine	10
3. Spoljna politika Libije pre krize	14
4. Libija i političke promene 2011-2017	23
4.1 Bezbednosna situacija u Libiji posle 2011. godine	28
4.2 Unutrašnje podele u Libiji, naoružane frakcije	32
4.2.1 Haftar i libijska nacionalna armija.....	32
4.2.2 Bivša Libijska Zora.....	33
4.2.3 Tripoli	33
4.2.4 Misrata i operacija Bunian al Marsous	34
4.2.5 Zintan i plemenska vojska.....	35
4.2.6 Bengazi: Haftar, Revolucionarni Šura Savet Bengazi i ISIS	36
4.2.7 Bengazi odbrambena brigada	36
4.2.8 Operacija dostojanstvo u Bengaziju	37
4.2.9 Čuvari naftnih postrojenja (Petroleum Facilities Guards)	37
4.3 Džihadisti u Libiji.....	37
4.3.1 Nasleđe Libijske islamske borbene grupe (LIFG).....	38
4.3.2 Islamska država (ISIS) u Libiji	38
4.3.3 Ansar al-Šarij u Libiji	40
5. Libija i susedne zemlje danas	42

5.1 Tunis	42
5.2 Egipat	45
5.3 Alžir	48
5.4 Čad.....	50
5.5 Niger	51
5.6 Sudan	52
6. Politička situacija u Libiji posle Gadafija.....	54
7. Preporuke.....	58
Zaključak	61
Literatura	65

Uvod

Posle završetka hladnog rata između zapadnog i istočnog bloka, postojale su i pojedine islamske organizacije poput Al Kaide, koje su bile angažovane u terorističkim aktivnostima i proglašavale da je najveći neprijatelj zapadne civilizacije . Na toj osnovi, postojala je teorija islamofobije koju su promovisali ogromni medijski resursi. Sa druge strane, pojavljivanje i širenje spektra Arapskog proljeća u Arapskim zemljama uticalo je na smanjenje islamofobičkog uticaja na zapad, koji je polako počeo da se pridržava pravila Islamskih režima u nekim Arapskim zemljama i iskoristio svoj uticaj kako bi ostvario svoje interese u režimima kao što su Egipat i Tunis, koji su bili lojalni zapadu, ili neposredne vojne intervencije, kao što se dogodilo u Libiji. Ubrzo nakon ovih događaja zapad je počeo da vodi ozbiljne pregovore u cilju zajedničkog nastupa, širenja i prihvatanja zapadne kulture.

Prošlo je skoro šest godine od Arapskog proleća, i stav stanovništva ovog regiona se drastično promenio, zbog nasilja i krvoprolića na Bliskom istoku. Širom Bliskog istoka i severne Afrike, diktatori su zbacivani s vlasti, dok je raspoloženje među pro-demokratskim demonstrantima bilo euforično. Ovaj pokret Arapskog naroda je međutim dao, kako se kasnije ispostavilo, lažnu nadu za budućnost. Umesto da se Bliski istok preko noći pretvori u uređeno demokratsko društvo, dobili smo poluhaotično stanje, a ponegde i potpuni haos, koje je možda ponajbolje definisao ugledni analitičar *Stratfora*, Robert D. Kaplan, opisavši ga kao *kvazianarhiju*.¹ Realisti poput Kaplana su nažalost retki, a upravo su takvi već od samog početka jedini ispravno shvatili šta se zapravo događa i u kom se smeru stvari kreću. "Treba imati na umu da arapski svet nije dobro upoznat sa demokratijom, u stvari nema iskustva sa njom. Žarko je žele, što ne znači da znaju kako da je dostignu."² Budući da su u svim zemljama koje je zahvatilo „Arapsko proleće“ vladali višedecenijski diktatorski režimi, spoljni su posmatrači požurili da iz toga automatski izvuku zaključak kako je glavni motiv većine, ako ne i svih demonstranata bila želja za uspostavom liberalne demokratije koja bi od Bliskog istoka načinila razvijeno i

¹ Kaplan, R., *The Revenge of Geography: What the Map Tells Us About Coming Conflicts and The Battle Against Fate*, Random House, Hardcover, 2012

² VOA, Džonatan Šancer, iz Fondacije za odbranu demokratija, razgovorao je sa Glasom Amerike putem Skajpa.

prosperitetno područje, i gde bi ljudska prava i slobode bili poštovani kao u civilizovanom zapadnom svetu.

Neminovna liberalizacija društva, gubitak monopola vlasti na informacije i slobodan pristup internetu, doprinelo je uveliko tome da arapski narod konačno dobije mogućnost da se pobuni protiv situacije u kojoj se godinama nalazio. Tunis i Egipat su zemlje koje su bile centri početka društvenih promena tokom 2011. godine. Pobjeda političkih partija sa islamskim referentnim okvirom na prvim slobodnim izborima u Egiptu i Tunisu povratila je donekle predrasude i strah od mogućeg poziva za islamskim političkim sistemom i rekonstrukcijom društva. Bitnije od iskonstruisanih strahova je kakva će izgledati interpretacija onih koji na principima šerijata budu donosili nove zakone i vršili ustavnu kontrolu.³

Strah od islamista je naročito porastao nakon donošenja novog ustava u Egiptu 22. decembra 2012. godine. Ustav, iako je predviđao da će šerijatsko pravo ostati kao i u Ustavu od 1971. godine glavni izvor zakonodavstva, uvodi i teološke koncepte bez prethodnog takvog iskustva u zakonodavstvu. Demokratija se čak ni u jednom njenom trenutku istorije nije primenjivala svugde na isti način.

U Tunisu je ubistvo političara Čokrija Belaida (Chokri Belaid) u februaru 2013. Godine predstavljalo prvo profesionalno ubistvo u istoriji zemlje i takođe je razotkrilo problem nereformisanog sektora bezbednosti nakon Jasmin revolucije. Podeljeno Ministarstvo unutrašnjih poslova, na frakcije odane bivšem predsedniku Ben Aliju i partiji vladajuće Enahde, stvara među stanovništvom jedino atmosferu nesigurnosti i straha. Reforma sektora bezbednosti je zato suštinski neophodna kako bi se neopozivo dokinulo autoritarno nasleđe i uslovi nesigurnosti.

³ Lindsay Benstead, Ellen M. Lust, Dhafer Malouche, Gamal Soltan and Jakob Wichmann, „Islamists Aren't the Obstacle“, Foreign Affairs, February 14, 2013.

1. Naučni cilj, predmet i metode rada i osnovna hipoteza teze

Cilj ovog rada je ukazati na moguće konflikte između zemalja koje je zahvatilo Arapsko Proleće, i da li bi posredovanje imalo pozitivne ili negativne efekte. Blisko-istočni sukob i potencijal za njegovo trajanje i širenje ne leže samo u borbi za kontrolu prirodnih izvora. U ovom region sukobljavaju se različite koncepcije društvenog uređenja kao i borba za održanje postojećeg međunarodnog poretka i želje za njegovom promenom. O dinamičnosti regiona svedoči i stalna izmena i dopuna njegovog naziva, ali i geografskog sadržaja koji se krije iza naziva Bliski istok. Potencijali za sukobe u ovom regionu su mnogobrojni. Kontrola regiona omogućava kontrolu energije i posredno svetskog privrednog razvoja, a samim tim dolazi do političke i vojne dominacije sila koje imaju monopol nad energetskeim izvorima a i sredstava da započnu ili zaustave međunacionalne sukobe.

Primenićemo naučno objašnjenje kao cilj kod proučavanja odnosa između država aktera Arapskog proleća, konkretno Libije, i njenih suseda za vreme i posle političkih promena, od 2011. godine. Takođe, u ovom radu ćemo primeniti i naučnu deskripciju kod nekoliko najjačih ekstremističkih organizacija i njihovog delovanja u tom regionu u uslovima socijalnih revolucija.

Društveni cilj ovog rada odnosi se na preporuke koje obuhvataju niz aktivnosti, od primene mirovnog sporazuma, usvajanja novog ustava u Libiji, do pružanja tehničke i druge pomoći. Građanski rat u Libiji doveo je do nasilja, nestabilnosti i na desetine hiljada žrtava od 2011. godine.

1.1 Predmet rada

Arapsko proleće je uspelo da okupi veliki broj onih koji su nezadovoljni sporošću demokratskih, ekonomskih i socijalnih promena svojih društava, dok su istovremeno oči radikalizovanih malih grupa džihadista okrenute ka Zapadu i njegovim projektima „demokratizacije” arapskih društava i sveta islama u celini.

Bez obzira na propratno nasilje, prvi cilj aktivista arapskog proleća je samo delom politički, više socijalni. Oslobođanje od apsolutističkih, korumpiranih režima koji su ukinuli svaku socijalnu pravdu, milione ostavili bez posla i perspektive, obrazovanja i zdravstvene zaštite. Prošlo je skoro šest godine od Arapskog proleća, i stav stanovništva ovog regiona se drastično promenio, zbog nasilja i krvoprolića na Bliskom istoku. Širom Bliskog istoka i severne Afrike, diktatori su zbacivani s vlasti, dok je raspoloženje među pro-demokratskim demonstrantima bilo euforično. Ovaj pokret Arapskog naroda je međutim dao, kako se kasnije ispostavilo, lažnu nadu za budućnost. Umesto da se Bliski istok preko noći pretvori u uređeno demokratsko društvo, dobili smo poluhaotično stanje, a ponegde i potpuni haos, koje je možda ponajbolje definisao ugledni analitičar *Stratfora*, Robert D. Kaplan, opisavši ga kao *kvazianarhiju*. Realisti poput Kaplana su nažalost retki, a upravo su takvi već od samog početka jedini ispravno shvatili šta se zapravo događa i u kom se smeru stvari kreću. “Treba imati na umu da arapski svet nije dobro upoznat sa demokratijom, u stvari nema iskustva sa njom. Žarko je žele, što ne znači da znaju kako da je dostignu.”

Neminovna liberalizacija društva, gubitak monopola vlasti na informacije i slobodan pristup internetu, doprinelo je uveliko tome da arapski narod konačno dobije mogućnost da se pobuni protiv situacije u kojoj se godinama nalazio. Tunis i Egipat su zemlje koje su bile centri početka društvenih promena. Pobeda političkih partija sa islamskim referentnim okvirom na prvim slobodnim izborima u Egiptu i Tunisu povratila je donekle predrasude i strah od mogućeg poziva za islamskim političkim sistemom i rekonstrukcijom društva. Bitnije od iskonstruisanih strahova je kakva će izgledati interpretacija onih koji na principima šerijata budu donosili nove zakone i vršili ustavnu kontrolu.

Svaki rat, ma koliko kratkotrajan(ili ne) ostavlja za sobom ožiljke i fizičke i psihičke i psihološke, menjajući geografiju, demografiju, ekonomiju, a naravno i državne politike i režime. Bez obzira na dosadašnje ishode i problem koje su pratili Arapsko proleće, a i dalje postoje i teško se rešavaju u zemljama ove regije, demokratija bi ipak trebalo da bude optimalni cilj, kao najbolji sistem uređenja koji garantuje ekonomsku efikasnost, odgovornost, transparentnost i borbu protiv korupcije.

1.2 Metode rada

Teorijska analiza predstavlja osnovni naučni metod u radu, uz sintezu kao metodu neophodnu u formulisanju zaključaka do kojih se došlo. Nakon odabira izvora podataka, naročito onih statističkih, te proučavanja obimne teorijske i istraživačke literature, bilo bi moguće izvršiti operacionalizaciju određenog broja ključnih problema kao i formulisanje same teme rada. Analizom navedenih izvora tj. literature pokušaćemo da odgovorimo na pitanja i teze postavljene u predmetu rada, definisane kroz njegovu strukturu. U svrhu obezbeđivanja pouzdanih podataka istraživanja neophodna je primena kako kvantitativnih, tako i kvalitativnih metoda.

Kvalitativne metode se odnose na prikupljanje podataka putem studija slučaja. Kvantitativne metode, statistička i analiza sadržaja dokumenta, kao izvor koriste tzv. sekundarne izvore podataka i uključuju statističke podatke koje objavljuju nacionalni i međunarodni statistički zavodi, kao i povelje, zakone i uredbe, strateška dokumenta ali i novinske članke, itd.

1.3 Osnovna hipoteza

Odluke tokom perioda neizvesnosti - od prosečnih građanskih odluka da protestuju ili ostanu kod kuće, da glasaju ili da se uzdrže od izbora, kao i napora elite da pronađu konsenzus (npr. Tuniski kvartet) ili da se ne kompromituju i uđu u nasilan konflikt (npr. , egipatska vojska i muslimansko bratstvo) - imale su duboke implikacije na (ne)demokratske ishode. Različiti izbori su vodili događaje u veoma različitim pravcima. Rat protiv Libije je pokazao da NATO, mada je u stanju da tepihom bombi potpuno uništi infrastrukturu u kojoj nema atomskog oružja i

savremene protivvazdušne odbrane, ipak nije sposoban da rešava strateške zadatke demokratizacije i socijalnog prosperiteta na način jednak zapadnim standardima.

2. Politička situacija u Libiji pre Arapskog proleća i 2011. godine

Libija je bila deo Otomanskog carstva sve do italijanskog osvajanja i okupacije 1911. godine. Postaje nezavisna država 1951. godine nakon kratkog perioda starateljstva UN-a posle Drugog svetskog rata. Do 1969. godine u Libiji je vladao kralj Idris, relativno pro-zapadni monarh. Grupa mladih vojnih oficira, koju je predvodio 27-godišnji kapetan Muammar al-Gadhafi, srušio je kraljevu vladu dok ovaj putovao u inostranstvo.

Al-Gadafi je tvrdio da strane naftne kompanije profitiraju iz resursa zemlje na račun libijskog naroda, a usudio se da nacionalizuje naftna dobra, tvrdeći da će prihodi biti podeljeni među stanovništvom. U ranim godinama svoje vladavine, al-Gadafi je objavio multivolumensku raspravu, Zelenu knjigu, u kojoj je izneo svoju političku filozofiju i ideologiju - fuziju arapskog nacionalizma, socijalizma i Islama. Iako je od 1969. godine libijski neprikosnoveni vođa, što ga čini ga jednim od najdužih vladara na svetu, on nema zvaničnu titulu i naziva se kao Brat Vođa ili Vodič revolucije.

Libija nije bila izborna demokratija. Teoretski, moć je ležala u sistemu ljudskih odbora i indirektno izabranim Generalnim ljudskim kongresima, ali u praksi su se ove strukture manipulisale kako bi osigurale nastavak dominacije Mu'ammara al-Gadafija, koji nije imao zvaničnu titulu 35 godina, a vlada je striktno nadgledala političku aktivnost. Organizovanje ili pridruživanje bilo čemu sličnom političkoj partiji kažnjavano je se dugim zatvorskim kaznama, pa čak i smrtnom kaznom.

Ovaj državni sistem, koji je uspostavljen i trajao skoro tri decenije, zasnovan je na rezolucijama koje su "mase" ili "Jamahir" donesele na arapskom jeziku. Dakle, u Libiji, država se naziva "Džamahirija" ili "stanje masa", iako treba napomenuti da se reč često prevodi na engleski kao "republika". Džamahirija je sama prolazila kroz različite faze, mada bez značajnih promena u njenom centralnom mehanizmu koji je obeležen kontrolom Al-Gadafija sistema kroz "Revolucionarno liderstvo".

Sledi izveštaj o značajnim događajima, merama i fazama koje označavaju period od 1975. do 2005. godine: 1975. godine, prvi deo Zelene knjige je predstavljen kao ideološka osnova novog političkog sistema, koji je tada ustanovljen 1976. godine. Dana 2. marta 1977. godine izdato je "Proglašenje pravila od strane masa", koje funkcioniše kao pisani ustav.

Godine 1977, lojalni sledbenici al-Gadafija formirali su Revolucionarne komisije, koje su i dalje aktivne i do dan danas. Prvobitni zadatak komiteta bio je uspostavljanje političkog sistema, ali članovi su sve više kontrolisali sistem i isključili političku opoziciju, efikasno ga raskinuli. Godine 1979. Al-Gadhafi se proglasio "liderom revolucije". Strukturno, ova oznaka ga je učinila političkom i ideološkom figurom koji deluje izvan sistema Narodnog kongresa / odbora, utičući na njega kroz Revolucionarne komisije koje kontroliše . U 1987. godini, nakon vojnih gubitaka u Čadu, međunarodne finansijske krize iz 1986. godine i opšte lošeg stanja unutrašnjih državnih poslova, uvedene su političke i ekonomske reforme. Ove reforme uključuju ograničavanje autoriteta Revolucionarnih odbora , ukidanje restrikcija putovanja i ponovno uspostavljanje privatnih preduzeća nacionalizovanih 1979. godine.

Od revolucije 1. septembra 1969, Libija je autoritarni politički sistem koji je pokazao značajnu stabilnost , uprkos mnogim institucionalnim transformacijama , tenzije i sukobi sa stranim narodima, uključujući rat sa Čadom , konflikt sa Sjedinjenim Državama i sankcijama UN od aprila 1992. do aprila 1999. U prošlosti, u Libiji je bila dominantna politička evolucija revolucionarnog lidera Muammar al-Gadafija, koji je određivao glavni pravac politike.

Al-Gadafi je utvrdio političku i ekonomsku evoluciju zemlje od 1969. godine. Ovo uključuje reforme između 1987. i 1992. godine, kao i one koje su uvedene nakon što su sankcije UN suspendovane u aprilu 1999. godine, kao i izvršenje reformi nakon uvođenja sankcija UN-a u septembru 2003. godine. Reforme su pokrenute sa ciljem da se obnovi sveobuhvatno aktiviranje Libije. Politička reforma nikada nije imala za cilj da demokratizuje politički sistem sa osnovama i zapadnim kriterijumima. Stanovništvo je samo imalo kao sredstvo učestvovanja u procesu odlučivanja Narodne kongrese, koji su bili pod kontrolom Revolucionarnih odbora.

Al-Gadafi je odlučno usvojio antizapadnu politiku, a nakon što je njegov režim bio uključen u nekoliko međunarodnih terorističkih napada, Sjedinjene Države su uvele sankcije Libiji 1981. godine. Odnosi između dve zemlje nastavili su da se pogoršavaju, a 1986. godine Sjedinjene Države bombardovale su ciljeve u Libiji, uključujući i porodicu Al -Gadhafi. Napad je doveo do više provokacija. 1988. godine, američki avion eksplodirao je iznad Lockerbija, u Škotskoj, ubivši svih 259 ljudi u avionu i 11 stanovnika grada. Nakon detaljne istrage, Škotska policija je izdala nalog za hapšenje dva Libijca, uključujući i obaveštajnog agenta. Savet bezbednosti UN nametnuo je trgovinske sankcije zemlji. Tokom narednih nekoliko godina, Libija je postala ekonomski i diplomatski izolovana.

Početkom devedesetih godina, političke reforme su napuštene ili prekinute kao odgovor na povećanje islamističkog nasilja prema sekularistički orijentisana vlada Džamahirije, kao i nametanje sankcija UN u odgovor na impliciju Libije u bombardovanju Lockerbie iz 1992. godine. Reforme su oprezno obnovljene 1999. godine, nakon represije države prema militantnim islamističkim grupama i de facto ukidanja sankcija UN.

Ovi događaji su takođe podstakli unutrašnje ekonomske reforme. Tokom posmatranog perioda došlo je do izražajnog napretka u političkim reformama, iako i dalje ostaje sekundarno u odnosu na ekonomske reforme. Međutim, u decembru 2008. Libija je objavila da će uskoro biti prerađen prvi ustav iz 1969. godine.

Korupcija je bila prisutna i u privatnom i državnom sektoru, a Libija je bila rangirana kao 130. od 180 zemalja anketiranih prema indeksu o percepciji korupcije nevladine organizacije Transparency International u 2009. godini. Nije bilo nezavisne štampe. Režim je oštro učvrstio svoj monopol nad medijima sredinom 2009. godine, uz nacionalizaciju medijske grupe Al-Ghad, koju je 2007. osnovao sin al-Gadafija, Saif al-Islam, i obuhvatao je jedine kvazi-nezavisne novine i radio stanicu u državi.

Satelitska televizija Al-Libija, podružnica Al-Ghada i jedini privatni televizijski emiter u zemlji, pala je pod nadzor nakon što je kritikovala egipatsku vladu. Mediji u državnom vlasništvu uglavnom su poslovali kao glasnici vlasti, a novinari su radili u klimi straha i

autocenzura. Vlada je uspostavila i prvi mobilni provajder za javno korištenje . Ovo je malo pomoglo u povećanju korišćenje interneta , koji je u 2008. godini iznosio svega 4,7 posto zbog loše telekomunikacione infrastrukture.

Skoro svi Libijci su muslimani. Vlada je pažljivo nadgledala džamije radi nadzora nad islamističkom aktivnosti, a postojali su i nepotvrđeni izvještaji o islamskim militantnim grupama povezanim s Al-Kaidom koje su delovale protiv vlade. Al Kaida je 2007. godine izjavila da se tzv. Libijska islamska borbena grupa priključila svojoj međunarodnoj mreži. Nekolicini nemuslimana u Libiji je bilo dozvoljeno da praktikuju svoje vere sa relativnom slobodom. Akademska sloboda je bila strogo ograničena.

Žene su uživale skoro iste zakonske zaštite kao i muškarci, ali su određeni zakoni i društvene norme održavale diskriminaciju, posebno u područjima kao što su brak, razvod i nasleđivanje. Žene koje su bile izbačene iz svojih porodica posebno su bile ugrožene. Vlada je smatrala da su takve žene svojevoljne i da ih mogu držati na neodređeno vreme u objektima "socijalne rehabilitacije", koji su de facto bili zatvori. Žene su nedovoljno bile zastupljene u političkom sistemu u Libiji, i u martu 2009. godine bilo ih je izabrano samo 36 na indirektnim izborima za Generalni narodni kongres od 468 članova.

3. Spoljna politika Libije pre krize

Najveći uticaj na spoljnu politiku Libije od 1990. godine pa do današnjih dana imale su SAD. Posle 1990-ih, percepcija Libije, od strane Sjedinjenih Američkih Država, kao globalne ili regionalne bezbednosne pretnje znatno su smanjeni u odnosu na prethodni period od kako je Gadafijev režim posmatran pošto je preuzeo vlast u vojnom puču protiv prozapadne vladajuće monarhije kralja Idrisa sredinom 1970. godine. Decenije relativnog političkog izgnanstva i multilateralnih ekonomskih sankcija uzeo je svoj danak. Libijska politika takođe je doprinela u velikoj meri izuzetno lošim ekonomskim i političkim uslovima u Libiji na kraju dvadesetog veka, stvarajući strukturne probleme bez obzira na veličinu godišnjih prihoda od nafte. Sigurno je da su Sjedinjene Države igrale važnu ulogu u održavanju i zagovaranju jednostranih i multilateralnih sankcija, određivanja Libije za sponzora terorizma, i u insistiranju da se druge države pridruže sankcijama posebno posle Lockerbija.

1999. godine, al-Gadafi je krenuo da popravi svoj međunarodni imidž i predao dvojicu osumnjičenih za obaranje aviona nad Lockerbijem na suđenje. On je prihvatio odgovornost za dotadašnja teroristička dela i ponudio pakete za obeštećenje porodicama žrtava. Ujedinjene nacije su obustavile svoje sankcije, a Evropska unija (EU) ponovo je uspostavila diplomatske i trgovinske odnose sa Tripolijem.

Tokom 2001. godine, specijalni škotski sud, sa sedištem u Holandiji, našao je jednog od osumnjičenih za slučaj Lockerbie krivim za planiranje napada. Libija se složila da plati paket odštete od 10 miliona dolara porodicama svake od 270 žrtava 2003. godine. Sledeće godine, al-Gadafi je prvi put putovao u Evropu, a evropski lideri su, pak, posetili Libiju. EU je kasnije podigla embargo na oružje i normalizovala diplomatske odnose; Libija je kupila stotine miliona dolara u evropskim sistemima naoružanja 2007. Režim je takođe poboljšao svoje odnose sa Sjedinjenim Državama.

Vremenom je međunarodna podrška za sankcije oslabila i, na kraju, nestala. Gadafi je u više navrata pokušao da priđe SAD, u početku tokom prvog Klintonovog mandata, kako bi razgovarali o “velikoj pogodbi”, ali razgovori su odbačeni od Klintonove administracije, koja je

Gadafija posmatrala kao ubilačkog tiranina koji je odbio da preuzme odgovornost za smrt stotine američkih državljana prouzrokovanih obaranjem aviona Pan Am 103 iznad Lokerbija u Škotskoj. Klintonova administracija je tokom svog prvog mandata imala prioritet za Libiji: da ublaži zabrinutost i loš publicitet od porodica žrtava oborenog civilnog aviona . Porodice žrtava su zahtevali hitnu odmazdu i reparaciju , pa su zauzeli centralno mesto u političkom životu SAD . Nekoliko pitanja su ometala rezoluciju 103 UN u slučaju obaranja aviona Pan Am , uključujući nadležnost za suđenje, a rešena su kad je Klinton dobio drugi mandat , dozvoljavajući da se dvojici građana Libije, osumnjičenih za terorizam, sudi u Škotskoj. Ovakav rasplet je bio slučajan, kao i podrška za nastavak sankcija protiv Libije se brzo urušila na međunarodnom nivou. Podrška međunarodne zajednice za nastavak sankcija Libiji je još više oslabila posle prkosne posete Tripoliju Nelsona Mandele, koji je svoj put u Libiji opisao kao humanitarni gest prema libijcima osiromašenih zbog okrutnosti SAD.

Virtuelna ekonomska blokada protiv Libije je ukinuta , a sankcije su samo delimično suspendovane kao sredstvo odvracanja recidiva libijskog lošeg ponašanja (ili važnije, da posluže kao politički ustupak SAD). Kada je libijski režim ponudio još jedan demarš SAD preko saudijskog izaslanika, princa Bandara 1999. godine, tražeći pregovore u cilju potpune normalizacije diplomatskih i trgovinskih odnosa između dve strane, Klinton ga je konačno prihvatio. Održana su tri tajna bilateralna sastanka u narednih nekoliko meseci, tokom kojih su Sjedinjene Države dobile jasne garancije da je Libija ispunila većinu , ako ne i sve, zahteve SAD. Zahtevi su obuhvatali sporazum Libije da zaustavi lobiranje u Savetu bezbednosti UN o preostalim sankcijama; javnu izjavu da je Libija postala učesnik razgovora o regionalnoj kontroli naoružanja; obećanje Libije da prekine sve kontakte sa palestinskim grupama ; detaljnu koncesiju da Libiju obezbedi nadoknadu za porodice žrtava iz aviona Pan Am; potpuna usklađenost sa zahtevima suđenja u vezi slučaja Lokerbi, uključujući uveravanje da će Libija predati sve raspoložive dokaze o planovima za obaranje aviona; kao i puni pristanak na aranžman da Libijcima da posluži kao obaveštajni izvor za CIA o Al-Kaidi i Osami bin Ladenu.

Nakon što je dobila ove značajne ustupke , pregovarači SAD su otkrili , pred kraj trećeg sastanka, da je njihov diplomatski uspeh nadmašio kapacitet domaćeg političkog okruženja da prihvate dogovor sa Gadafijem bez obzira na prednosti. Libijski i SAD strateški interesi postali

su talac preovlađujućih trendova mišljenja domaćeg javnog mnjenja i predsedničkih prioriteta . Libija jednostavno nije mnogo računala na podršku Bele kuće , pa je dalje poslovanje između dve strane sve do kraja 2000. godine rezultiralo zastojem . Kasnije će biti otkriveno da je Libija istovremeno agresivno sprovodila tajni program nuklearnog naoružanja uz pomoć A .K. Kan mreže, a diplomatskom timu SAD nije dat pristup obaveštenjima ovog tipa. Pregovarački tim je verovao da Libija ima primitivni istraživački program o nuklearnom gorivu i da je pokušala da nabavi nuklearne komponente u kasnim 1970-im i ranim 1980-im godinama. Jasan konsenzus je bio da su potrebni “vekovi i svetlosne godine” da Libija proizvede i isporuči nuklearno oružje obzirom na tadašnji tehnološki kapacitet i arsenal. Delegacija SAD je imala razloga da veruje da je ostvarila diplomatsku pobedu.

Deset dana nakon što je predsednik Klinton otišao sa funkcije, suđenje u vezi rušenja aviona Pan Am došlo je do kraja. Epilog je bio osuda jednog osumnjičenog, a oslobađanje drugog. Ubrzo nakon terorističkih napada na SAD 11. septembra 2001. godine, zvaničnici SAD radili su na ukidanju preostalih sankcija Saveta bezbednosti UN-a protiv Libije. Međutim zbog domaćeg zakonodavstva SAD više vrsta jednostranih sankcija ostale su na snazi i diplomatskim odnosima nisu mogli da se ukinu. Usledio je diplomatski demarš Libije zbog Bušove strategije za Libiju, pre svega zbog gomile zbunjujućih i kontradiktornih izjava administracije SAD. Administracija SAD je konačno izdala formalnu artikulaciju svoje strategije koja ističe pravo SAD da upotrebi silu jednostrano i preventivno, ako je potrebno, kada su vitalni interesi SAD u pitanju.

Odnosi Libije sa Zapadom jasno su se poboljšali u nizu diplomatskih napora, sa vidljivim efektima u septembru 2003. godine, zbog libijske saradnje sa Sjedinjenim Državama u "ratu protiv terorizma" i zvaničnog odricanja od oružja za masovno uništenje u decembru 2003. godine.

Bušova administracija pratila je svoju retoriku do invazije na Irak ubrzo nakon toga. Bušovi zvaničnici su takođe naglasili protivljenje pregovorima sa “otpadničkim državama”, uključujući i Libiju. Paradoksalno, jer je administracija prihvatila politiku “promene režima” kao poželjnog instrumenta. Gadafijevog sina Saif al Islama, u martu 2003. godine, zvaničnici MI-6 u

Londonu su pitali da otvori kanal za libijsku vladu da “raščistimo vazduh” sa Vašingtonom u vezi sa statusom razvoja programa nekonvencionalnog oružja. Gadafijev sin je rekao bi Libija bila voljna da ih se odrekne u zamenu za pune diplomatske odnose. Niz trilateralnih razgovora (U.S./U.K./Libija) obaveštajnih operativaca je usledio posle toga. Ti sastanci su trebali da ubede Libiju da prihvati inspekciju, radi provere statusa programa razvoja nekonvencionalog naoružanja i da prate potpunu demontažu postrojenja koja služe za taj program. Libijska strana je poricala da ima program razvoja nuklearnog oružja i otvoreno su izrazili sumnju u obim i tačnost američkih obaveštajnih izveštaja.

Kako su se razgovori pomerili ka ćorsokaku i rizikovali podrivanje kredibiliteta položaja SAD, došlo je do naglog preokreta u oktobru 2003. godine. Brod BBC Kinu, u vlasništvu Nemačke, na putu za Libiju prenosio je pet kontejnera delova za centrifuge proizvedenih pod direktivom AK Kan mreža. Brod je presrela ratna mornarica i celom svetu su predočene mahinacije Libije o nuklearnim planovima. Suočeni sa dokazima sa broda, libijska vlada popustila u potpunosti. U roku od deset dana, prvi zajednički tim stručnjaka za oružje iz SAD i Velike Britanije stigao je u Tripoli. U drugoj poseti, početkom decembra, činilo se jasno da su Libijci odlučili da se odreknu svog programa nuklearnog oružja u celini. Razgovori između dve strane (Libije i SAD) su počeli 16. decembra 2003. godine, i posle tri dana timovi su generisali nacrt dogovora prihvatljivog za obe strane. Libijsko ministarstvo inostranih poslova u potpunosti je priznalo da Libija raspolaže nuklearnim, hemijskim i biološkim programima. SAD su zahtevale da Libija dostavi popis balističkih raketa i dobili su nesmetan pristup svim sumnjivim objektima u februaru 2004.

2004. godine, godinu dana nakon što je vlada Al-Gadafija objavila da je ukinula svoj program nekonvencionalnog naoružanja, Sjedinjene Države su osnovale kancelariju za vezu u Tripoliju. Vlada SAD je na kraju uklonila Libiju sa liste državnih sponzora terorizma, te ponovo uspostavila punu ambasadu u Tripoliju 2006. godine.

Sjedinjene Države su nastojale da normalizuju odnose sa Libijom, a u septembru 2008. američki državni sekretar Kondoliza Rajs susrela se sa al -Gadhafijem u obilasku Tripolija . U decembru 2008. američki ambasador je konačno upućen u Tripoli .

Po rečima jednog bivšeg zvaničnika Bele kuće , izolacija i ekonomska oskudica nastala posle godina sankcija Gadafija je naterala da očajnički želi izbavljenje od sankcija međunarodne zajednice, a posebno od SAD. On je želeo da sve opet bude normalno i da ima pristup međunarodnom tržištu. Bilo je neobičan stepen međunarodnog konsenzusa oko vođenja trgovinskih ograničenja prema Libiji , svi su efektivno radili da odbiju pristup Libije svim izvoznim tržištima , uključujući i važne tehnologije za eksploataciju rezervi nafte . U tom smislu, kampanja sankcija je bila uspešna u neobičnom stepenu, nametnuta je kazna za gotovo sve segmente libijske populacije . Kasnih 1990-ih režim Gadafija je dozvolio sebi da kapitulira i da pristane na sve zahteve SAD , uključujući ukidanje dugogodišnjeg pokroviteljstva terorizma .

Ovo je ogroman uspeh za američke ciljeve, posebno ako se uzme u obzir da je pre 11. septembra, nikakav čin terora nije mogao da se poredi sa Pan Am-om prema broju poginulih američkih državljana. Buš je zvanično priznao značaj izgradnje percepcije obostrane koristi i tvrdio je da postoji spremnost administracije SAD da Gadafi istakne dobrovoljnu prirodu odluke o razoružanju . Za jednog bivšeg Klintonovog zvaničnika iz Bele kuće , međutim, primedbe Bušove administracije predstavljale su uspeh američke diplomatije prema Libiji. Smatrao je da su Libijci dobili šta su hteli. Oni su prihvaćeni kao normalan član međunarodne zajednice. Nekoliko učesnika pregovora su izrazili mišljenje da slučaj Libije ilustruje značaj upotrebe širokog spektra instrumenata prilikom vršenja državnštva.

Diplomatija, sankcije, zabrane, opasnost od upotrebe sile se koriste sa dobrim efektom, prema izjavi jednog eksperta. Sve ovo je pomoglo da se stvore uslove koji su potrebni da se Libija ubedi da se odrekne svojih programa razvoja nelegalnog oružja u svom vlastitom interesu. U kombinaciji , efekti tih različitih instrumenata pomogli su da Gadafijev režim prevlada svoja prethodna uverenja da bi uz pomoć nuklearnog oružja povećalo svoju moć i prestiž . Ipak, važno je imati na umu mnoge varijable koje su uticale na donošenje odluka obe strane, kao svake teške odluke u stalno promenljivom spletu okolnosti. Bilo bi pogrešno pretpostaviti da jedan ili drugi instrument čini uspeh bez analize konteksta i dinamike koji su bili na snazi u to vreme. Nisu svi instrumenti politike SAD imali pozitivan efekat na libijsku motivaciju da se razoruža, štaviše, daleko od toga. Taktike koje su imale neželjene posledice su npr. prednosti programa razvoja

nuklearnog oružja uočene od strane zvaničnika Libije, takođe treba preispitati i naučiti lekcije koje potrebne za budućnost.

Do danas sa vlasti, zbačeni su vladari Tunisa, Egipta, Libije i Jemena. U Siriji buktio građanski rat. Najbolje su - s izuzetkom Libije - prošle vladajuće familije u naftom bogatim arapskim zemljama: Saudijskoj Arabiji, Ujedinjenim Arapskim Emiratima, Kataru, Kuvajtu, Omanu, pa i u Bahreinu, gde je izvan svake sumnje većina stanovništva (šiiti) bila protiv (sunitskog) monarha. Protesti su zabeleženi i u Jordanu, Iraku, Alžiru, Maroku, Sudanu - ali nisu izazvali tektonske političke poremećaje.

Geopolitički, to što se desilo (i što se još dešava) na Bliskom istoku, stručnjaci Centra za istraživanje primenjene politike Minhenskog univerziteta ocenili da uticaj Arapskog proleća nadilazi nacionalne sisteme i utiče na politički poredak celog Bliskog istoka.

Činjenica da su u „oslobođenim” zemljama na izborima na vlast uglavnom došli islamisti kao da ne brine Zapad. Prema američkoj agenciji UPI naredna godina mogla bi u severnoj Africi i Bliskom istoku da donese ono što su evropske zemlje spoznale u 19. i 20. veku. Po njima, „...ukus demokratije, ili zavist prema demokratskom susedu, može da uzrokuje zahteve za reforme”.⁴ Arapsko proleće, dodaju, prelazi iz stanja izolovanog procesa ka “okviru mišljenja...”.⁵

Zapad voli da istakne poboljšanje u pravima žena, uprkos dolasku (umerenih) islamista na vlast. Libijska “filijala” Muslimanske braće je druga po broju ženskih članova među tamošnjim parlamentarnim strankama. Posle prošlogodišnjih izbora u Tunisu, skupština te zemlje ima procentualno više poslanica nego američki Kongres, piše “Njujork tajms”.⁶

Nemoguće je shvatiti izbijanje ustanka, a da se ne razmotri postupak tuniskog državljanina Mohameda Bouazizija koji se zapalio u znak protesta zbog nepravde režima Benija,

⁴MirkoRADONJIĆ, Drugazima Arapskog proleća Ukus demokratije, sa: <http://www.novosti.rs/vesti/planeta.299.html/> 15/11/2017

⁵ Ibid.

⁶ CAROL GIACOMO women fight to define the arab spring, sa <http://www.nytimes.com/12/11/2017>

akcija običnih ljudi koji su rizikovali svoje živote da protestuju protiv autokrata nedeljama ili mesecima u Bahreinu, Egiptu, Tunisu i Jemenu, ili onih u Jordanu i Maroku koji su odlučili da prihvate koncesije iz režima i zaustave protest.

Slično tome, izbor koji čine sami lideri i režimske elite u ključnim trenucima za demokratske promene (Tunis), da ponude ograničene političke reforme u suočavanju s populističkim zahtevima (npr. spremnost marokanskog kralja da donese ustavnu reformu koja zahteva od njega da izabere premijera iz jedne od najvećih narodno izabраниh partija u parlamentu ili od odluke alžirskog rukovodstva da ukine 19-godišnje vanredno pravilo) ili da sa druge strane zauzmu beskompromisni stav (npr. napadi al-Asadovog režima na mirne sirijske demonstrante) bili su ključni za trenutno stanje u tim državama.

Odluke tokom perioda neizvesnosti - od prosečnih građanskih odluka da protestuju ili ostanu kod kuće, da glasaju ili da se uzdrže od izbora, kao i napora elite da pronađu konsenzus (npr. Tuniski kvartet) ili da se ne kompromituju i uđu u nasilan konflikt (npr., egipatska vojska i Muslimansko bratstvo) - imale su duboke implikacije na (ne)demokratske ishode. Različiti izbori mogli su voditi događaje u veoma različitim pravcima.

Egipatska demokratija potkopana je nesposobnošću institucija da se bave zahtevima građana i impulsom moćnika da se mešaju , a ne podelom islamista i sekularista. Institucije u Egiptu ne pružaju značajan forum za raspravu . Kao rezultat , nasilni ulični demonstranti i ekstremistički šeići dobijaju moć . U međuvremenu, pokušaj opozicione koalicije, Nacionalni front za spas, gubi relevantnost.

Rivalski akteri nemaju sredstva pomoću kojih mogu da reše pogoršanu situaciju , što sprečava vladu u meri u kojoj Egipćani mogu tolerisati autoritarno povratak od strane vojske - nešto što bi bilo nezamislivo u Tunisu. Iako institucije u Tunisu mogu biti spore i neodlučne, one i dalje pružaju sigurnosni ventil protiv ozbiljne eskalacije . Sigurno je i budućnost Tunisa neizvesna. Nezadovoljstvo sa tranzicijom je uglavnom zbog pogoršanja ekonomskih uslova i neuspeha nove vlade da obezbedi nova radna mesta i druge potrebe siromašnih. Veliki deo javnosti izjavljuje da su veoma nezadovoljni vladom . Ekonomski problemi u Tunisu mogu

oslabiti široku posvećenost demokratiji , ali bez snažne vojske malo je verovatno da bi nova autoritarna vlada mogla preuzeti vlast.

Krajem 2010. godine u arapskom svetu počeo je novi politički period označen kao arapsko proleće, a kasnije su se pojavila i različita tumačenja ovog veoma usloženog socijalnog, verskog, i spoljnopoličkog procesa. U ovom momentu veoma je teško da se da konačan sud o ovako složenom spletu događaja pogotovu što su sukobi koje je ovaj process otvorio još u toku (rat u Siriji) ili kada u pojedinim zemljama još vlada nestabilna politička i socijalna situacija (Libija, Egipat, Bahrein), ali nesumnjivo je da je reč o verovatno najburnijim političkim promenama u arapskom svetu u poslednjih nekoliko decenija.

Arapsko proleće, barem prvih dana u Tunisu 2010. godine, podsećalo je na Revoluciju 1848. godine, dešavanja koja su u istoriji poznata i kao buđenje naroda. Arapsko proleće ima, i pored svega, ograničene političke domete, što je još jedna paralela sa Revolucijama iz 1848. godine. Ako se izuzme Tunis, ni u jednoj drugoj državi u kojoj su izvršene „promene” nema naznaka da će biti uspostavljen liberalni, predstavnički politički poredak. Kao specifičnost ovih dešavanja ističe se široko nezadovoljstvo, pre svega, srednje klase i studenata, kao baze odakle potiču pristalice pokreta koji koriste moderne tehnologije da lakše organizuju proteste. Pretpostavka da se arapsko proleće neće proširiti izvan područja gde je buknuo pokazala se kao ispravnom, bar do danas. Danas islamisti arapskog sveta dovode do marginalizacije drugih političkih pokreta, što se posebno vidi iz dešavanja u Egiptu, a što ipak nije bila ideologija onih koji su započeli proteste koji su doveli do procesa koji se zove arapsko proleće.

Na samom početku krize u Egiptu koja je rezultirala padom Mubarakovog režima nastalo je momentalno slavlje kao uvod u nesigurnu budućnost, slično kao i u Libiji. Ne treba smetnuti s uma da prevelika očekivanja mogu voditi ka gorkim razočaranjima. Ono što se dogodilo u Egiptu ne može se nazvati revolucijom. U pitanju je svrgavanje prethodnog režima oličenog u Mubaraku koji je bio autokrata bez razumevanja prema težnjama egipatskog naroda, ali sa druge strane ne treba zanemariti pozitivna dostignuća njegove vladavine, pre svega u sferi ekonomije gde je Egipat beležio godišnji rast BDP-a i do 5-6% godišnje. U Egiptu nije ni došlo do revolucije već do svrgavanja autoritarnog režima, a sekularne snage bile su previše slabe i

pocepane, dok su neke od njih bile sklone i da podrže Muslimansko bratstvo. U svakom slučaju potcenjene su tradicionalne strukture i ideologije ovog podneblja. U Egiptu su danas ekonomski trendovi loši tako da zemlja može da zapadne u još težu situaciju, ako izostanu brza rešenja za teška socijalna i ekonomska pitanja. Duži period državotvornog razvoja Egipta i Tunisa omogućio je da se njihove vojne strukture relativno lako i brzo odvoje od autokratskih vlada. Zbog toga je faza uličnih protesta, koji je inače sastavni deo protesta u okviru procesa arapskog proleća, tamo brzo okončana i protekla je relativno mirno.

Za razliku od ovih slučajeva u Libiji i Jemenu, državama koje postoje kao jedinstvene političke celine kraće vreme, došlo je do raspada vladajućih struktura, što je dovelo do krvavih i dugotrajnih sukoba, a koji traju i danas. Može se na kraju uočiti da arapsko proleće i pored početnog entuzijazma daje pesimistična očekivanja. Doduše, ne sme se smetnuti sa uma da su se mediji verovatno značajnim delom povodili za politikom svojih vlada koje su u jednom broju država podržale (ili dalje podržavaju) promene postojećih režima.

4. Libija i političke promene 2011-2017

Pobuđeni drugim pobunama u susednim arapskim zemljama poput Tunisa i Egipta, libijski narodni ustanak protiv autoritarne vladavine Muamera Gadafija započeo je u februaru 2011. godine. Ono što je započelo kao protesti protiv Gadafijeve vladavine brzo su se razvili u oružani sukob između sigurnosnih snaga, lojalnih Gadafiju, sa demonstrantima, sa korišćenjem ratnih aviona za bombardovanje. Sa ulaskom protesta u drugu nedelju, prijavljeno je gotovo 300 civilnih žrtava. Sve veći broj civilnih žrtava podstakao je Ujedinjene nacije da usvoje rezoluciju koja je odredila nad Libijom zonu zabrane leta. Rezolucija je takođe pozvala na zaštitu civila na bilo koji način.

Dana 15. februara 2011. godine demonstracije u gradu Bengazi održane su protiv dugogodišnjeg vođe pukovnika Muamera Gadafija, pre nego što se brzo razvio u oružani ustanak. Dana 12. marta, Arapska liga je pozvala Veće sigurnosti UN (UNSC) da nametne „zonu zabrane leta“ nad Libijom. Mnoge države članice NATO-a i zemlje Zaliva naknadno su udružile snage radi sprovođenja vojne kampanje protiv libijske vlade na osnovu pretnji za zaštitu nedužnih civila.

Zapadne države, na čelu sa Francuskom, SAD i Velikom Britanijom, počele su bombardovanje Libije 19. marta, a do kraja avgusta 2011. godine vojna ofanziva koju su vodili NATO, Arapska liga i libijske milicije obezbedili su kontrolu nad Tripolijem i drugim gradovima Nacionalnom Prelaznom Savetu. Gadafi je konačno uhvaćen i ubijen u svom rodnom gradu Sirtu od strane naoružanih protivnika 20. oktobra 2011. godine, a 31. oktobra iste godine NATO je zvanično prekinuo svoju sedmomesečnu operaciju „Jedinstveni zaštitnik“.

Iako je ova operacija bila uspešna, kasnije istrage su pokazale da je postojala neadekvatna informacija o tome koliko će ekstremistički militanti biti uključeni u oružane pokrete protiv Gadafija. Ovo je bio početak problema Libije. Libija je sada došla na nivo politike koja se bazirala na regionalnim, plemenskim i političkim vezama izneverivši nadu ljudi koji su proterali duh demonstracija iz 2011. godine i vrlo brzo je zloupotrebili za individualne ciljeve.

U Libiji je preko 5.000 ljudi ubijeno od 2011. godine u raznim sukobima između milicija i operacija protiv Daeša. Skoro pola miliona je bilo prisiljeno da beže; jedna trećina pobjegla je u Tunis i oko 435.000 tražilo je sklonište u javnim zgradama. Ekonomski status Libije je ozbiljno unazađen zbog smanjenja izvoza nafte za skoro 90% od 2011. godine, a gubici BDP-a procenjeni na oko 200 milijardi dolara. Na sve to, Libija je sada akter jedne od najgorih migrantskih kriza u istoriji sa hiljadama migranata i izbeglica koji putuju iz ove severnoafričke zemlje brodovima, u nadi da će doći u Evropu. Najznačajnija od svega, Libija nije uspela da stvori funkcionalnu političku vladu koja je u stanju vladati poslovima nacije. Zbog snažnog vakuuma na vlast i poroznih granica, nekoliko ekstremističkih grupa, uključujući Daeš i Al Kaidu u Islamskom Magrebu, sada posluju u Libiji.

Trenutna politička situacija Libije⁷ vezana je uglavnom na formacije iz 2014. godine. Kada međunarodno priznata izabrana vlada nije uspela da ujedini političke frakcije, uzurpirana je od strane koalicije oružanih grupa pod nazivom „Libijska Zora“ koja je odbila rezultate izbora i preuzela kontrolu nad glavnim gradom. Vlada iz Tripolija je tada bila primorana da se preseli u Tobruk u istočnoj Libiji blizu egipatske granice, dok je Libijska Zora podržala Generalni nacionalni kongres (GNC) u Tripoliju. Kako su snage počele da se uklapaju u podršku vladi iz Tobruka protiv GNC-a, sukob je postao internacionalizovan: zapadne države i arapske države, uključujući Egipat, UAE i Saudijsku Arabiju, su se zalagale protiv GNC-a, dok su Turska, Katar i Sudan, između ostalog, podržavali islamističku koaliciju. U decembru 2015. godine, širok spektar predstavnika sastao se u Maroku kako bi potpisao Libijski politički sporazum (LPA) posredstvom UN-a o formiranju vlade nacionalnog jedinstva.

Kao rezultat sporazuma, rođena je „Vlada nacionalnog sporazuma (GNA)“ podržana od strane UN-a, kao i Predsednički savet (PC), telo koje bi delovalo kao šef države i vrhovni komandant oružanih snaga. Predstavnički dom (HoR) trebalo bi da bude legitimni zakonodavni autoritet u okviru LPA teoretski, ali nije bio u mogućnosti da donese važeći ustavni amandman čime bi se pretpostavio kao autoritetno telo. Umesto da prati Libijski politički sporazum (LPA),

⁷Yasmina Allouche 6 years after the arab spring where is libya now, sa <https://www.middleeastmonitor.com/15/02/2017/>

Predstavnički dom HoR neprekidno odbacuje predloge predsedničkog saveta i umesto toga odobrava predloge suparničke vlade.

Kombinacija aktivnosti Sekretarijata UN i jake podrške regionalneih organizacija podrške pogurali su odluku Saveta bezbednosti o krizi u Libiji. Značajno je da je Savet bezbednosti Rezolucijom 1973 ovlastio upotrebu „...svih neophodnih mera ... da se zaštite civili i civilna naseljena područja pod pretnjom napada u Libijske Arapske Džamahirije..."⁸ bez pristanka Libije.

Ono što čini slučaj Libije jedinstvenim je jaka podrška Arapske lige i regionalnih organizacija SB u odlučivanju. Bez podrške u regionu, Savet bezbednosti nije mogao da deluje odlučno: podrškom Arapske lige, jačala je mogućnost vojne opcije, a i članovi afričkog Saveta bezbednosti podržali su Rezoluciju 1973. Slučaj Libije pokazuje značaj kako regionalna podrška i multilateralni konsenzus je od suštinskog značaja da se motivišu Savet bezbednosti da odgovori na krizu konkretnim koracima.

Slučaj Libije, međutim, jasno je pokazao da će primena norme: „Odgovornost da se zaštititi", ostati selektivna i zavisiti od političke volje članova Saveta bezbednosti. Dok jaka veza između regionalnih organizacija i Ujedinjenih nacija je ključ za ljudsku zaštitu , pitanje koje ostaje je da li ili ne Ujedinjene nacije mogu da deluju efikasno i odgovore na potrebe zaštite ljudskih života bez saglasnosti regionalnih aktera u budućnosti .

Od 2011. godine i pada režima Moamera Gadafija, Libija se bori protiv anarhije, a dva parlamenta i dve vlade se bore za legitimitet ispred međunarodne zajednice. Libija je 22. septembra 2014. godine izabrala novu vladu koju je predložio premijer Abdulah al-Thinni. Predstavnički dom i visoki zvaničnici su se preselili na istok nakon oružane borbe u gradu Misrati i tamo su formirali rivalsku skupštinu i vladu. Predstavnički dom je priznat od strane

⁸ United Nations. 2011. *Resolution 1973*. S/RES/1973. New York: UN.

međunarodne zajednice. Nova vlada i danas ima 13 ministara bez ministra za naftu koju je ranije postojao. Sektor nafte će voditi državne firme *National Oil Corp (NOC)* kao i pod Gadafijem. Thinni je bio premijer od marta 2014. godine, ali je podneo ostavku posle izbora u junu. Poslanici su ga zatim zamolili da ponovo formira novu vladu. Ministar inostranih poslova bio je Mohamed al-Dairi, bivši visoki zvaničnik UN-a. Zapadne sile strahuju da Libija sve više ide ka otvorenom građanskom ratu, jer vladine snage ne mogu da kontrolišu bivše pobunjenike koji su pomogli zbacivanju Gadafija, ali sada se bore za vlast i učešće u prihodima od nafte koja je najvažniji proizvod Libije.

Rat protiv Libije je pokazao da NATO, mada je u stanju da tepihom bombi potpuno uništi infrastrukturu u kojoj nema atomskog oružja i savremene protivvazdušne odbrane, ipak nije sposoban da rešava strateške zadatke. Ubistvo jednog od vođa plemena obeida Abdel Fataha Junisa od strane drugog dela opozicije, uz toleranciju NATO, odmah je dovelo do raskola među pobunjenicima i naglo smanjilo vojnu moć dobrovoljačke vojske marodera, koja se uz pomoć avijacije NATO bavi pljačkom i ubistvima mirnog Libijskog stanovništva.

Libijska *House of Representatives (HOR)* bori se da konsoliduje svoj legitimitet kao jedine autoritativne vlasti u Libiji, nakon zamene *Nacionalnog kongresa (GNC)* u junu 2014. godine. Tada je premijer Abdulah al-Thini pokušao da povрати kontrolu nad vladom, ali u tome nije uspeo. U septembru 2014. godine, bivši Gadafijev lojalista, penzionisani general Halifa Haftar je pokrenuo operaciju „Dostojanstva” sa početnim fokusom da napada islamističke militantne grupe u Bengaziju, a kasnije je pozivao na raspad *Nacionalnog kongresa (GNC)*.

Slika 1. Mapa Libije⁹

Kao kontra-koalicija nastao je savez islamista i milicija u okviru koalicije „Zora”. Sadašnji sukob između te dve koalicije traje, jedna kontroliše Tripoli i delove zapadne Libije, dok koalicija „Dostojanstva” kontroliše delove Cirenaica i Bengazija. Svaka koalicija ima svoj samoprolašeni parlament i vladu, kao i vojne šefove.

U konzervativnom zapadnom planinskom gradu Zintanu, nalaze se anti-islamska političke i oružane snage koje podržavaju parlament u Tobruku (jedino priznat od međunarodne zajednice), a tvrde da pružaju otpor islamističkoj koaliciji. Treba posebno istaći da je sve veće prisustvo džihadista povezanih sa Ansar al-Šerijatom i samoprolašenom Islamskom državom u Libiji, naročito od 2013. godine do danas u okolini grada Sirt (ili Sidra), koji je strateški važan grad za transport nafte. Koristeći rasprostranjenu političku nestabilnost, džihadisti koriste Libiju kao čvorište za koordinaciju šireg nasilja i regionalne napade. „Zora” i „Dostojanstvo” ove terorističke grupe posmatraju kao neprijatelje i smatraju da njihov rast pretilo da dodatno eskalira nasilje između dve sukobljene strane (dok se dvoje svađaju, treći se koristi).

Da bi se mir uspostavio u Libiji uključila se i međunarodna zajednica. Ujedinjene nacije su dale predlog za uspostavljanje vlade nacionalnog jedinstva koja bi povezala parlament u Tripoliju, zajedno sa drugim parlamentom u Bengaziju. Formirana je misija Ujedinjenih nacija

⁹ Nicolas Pelham Libya against itself sa: <http://www.nybooks.com/articles/10/10/2017>

za podršku u Libiji (UNSMIL) u Skhiratu, u Maroku. U avgustu 2015. godine vođeni su završni razgovori predstavnika „Zore” i „Dostojanstva” fokusirani na hitnost finalizacije libijskog političkog sporazuma između dve koalicije. Sada vreme je trenutak da lideri dva suprotstavljena bloka stave interese zemlje, da brzo formiraju jedinstvenu vladu narodnog sporazuma koja će u saradnji sa međunarodnom zajednicom i ogromnom podrškom libijskog naroda, moći će da se bavi problemima u Libiji, borbom protiv terorizma, da povрати stabilnost i bezbednost u državi i da zemlju vrati na put ka ekonomskom oporavku.

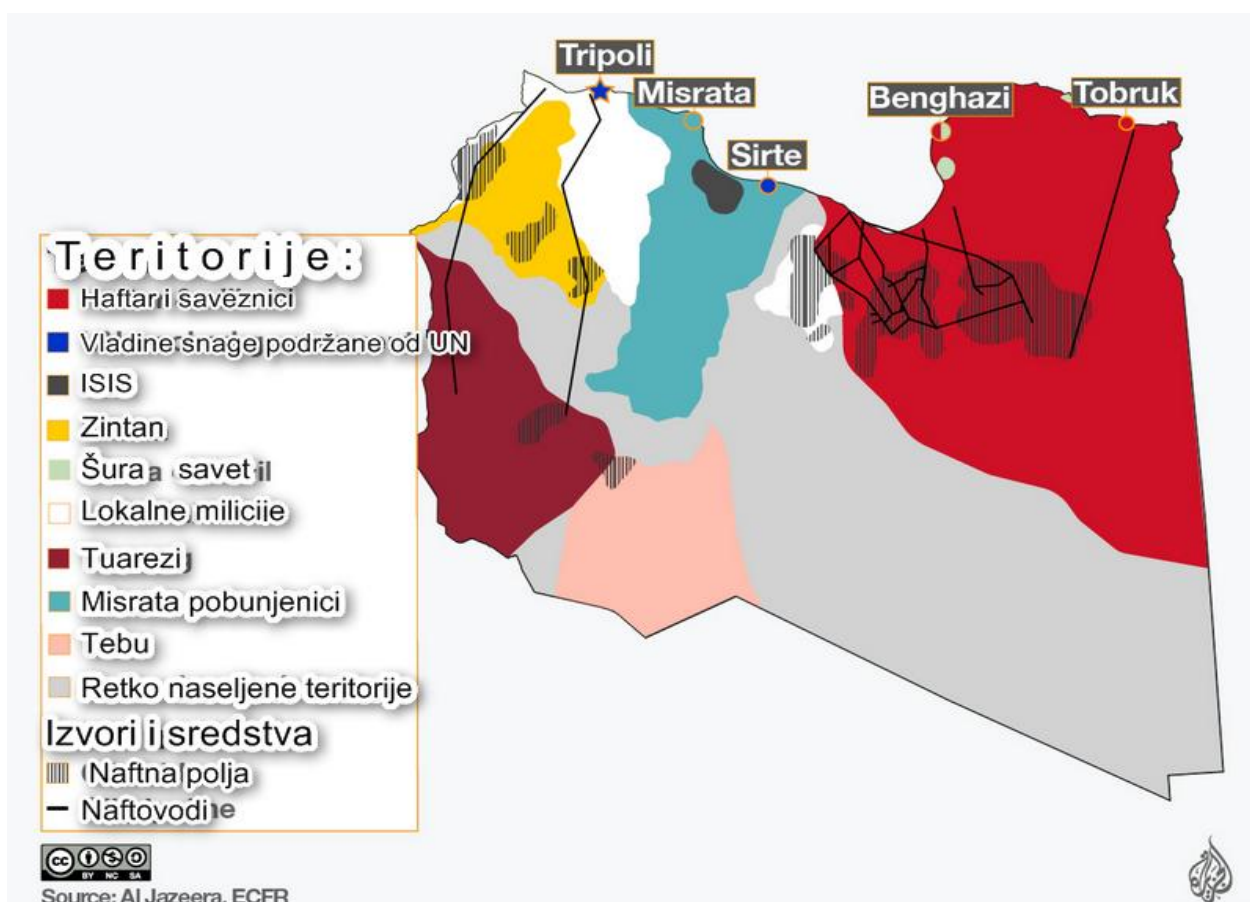
4.1 Bezbednosna situacija u Libiji posle 2011. godine

Građanski ratovi se najčešće javljaju u državama koje nemaju resurse neophodne za održavanje osnovnih institucija upravljanja i pružanja javnih usluga. Libija je, međutim, bila bogata u poređenju sa mnogim drugim zemljama razorenih ratom. Relativno visok nivo dohotka po glavi stanovnika je Libiju izdvajalo kao kandidata za jednostavnu tranziciju nakon konflikta 2011. godine, a za ekonomsku aktivnost se očekivalo da se brzo vrati posle rata. Očekivalo se da ona doprinese stabilnoj tranziciji ka miru i smanjenju finansijskog tereta međunarodnih donatora.

U teoriji, Libija je trebalo da bude u mogućnosti da snosi troškove sopstvene rekonstrukcije. Naftno bogatstvo i dosta dobro obrazovana populacija obećavala je mogućnosti za produktivno zapošljavanje koje bi olakšalo razoružanje pobunjenika i njihovu reintegraciju u društvo. Na žalost, posleratni ekonomski oporavak Libije nije išao po planu, uglavnom zbog zastoja političkog procesa i nedostatka bezbednosti. Proizvodnja nafte se brzo oporavila skoro do predratnog nivoa posle rata, ali nesigurnost je predstavljala veliku prepreku za napredak u drugim ekonomskim zadacima. Nasilje je nastavilo da odvraća strane radnike i investitore, koji su bili potrebni za uspešnu ekonomsku stabilizaciju. Libija je u stanju da opstane na prihodima od nafte, ali godinama nakon smrti Gadafija, političke turbulencije, zajedno sa slabostima libijskih državnih organa dozvolile su kriminalnim bandama i milicijama da preuzmu kontrolu nad brojnim objektima za proizvodnju nafte, tako da je proizvodnja nafte opet opala do niskog nivoa, čime se pokazalo koliko je zaista osetljiva privreda Libije.

Energetski resursi su i blagoslov i prokletstvo. S jedne strane, oni su doprineli da se Libija oslobodi nekih ekonomskih ograničenja sa kojima se posleratne zemlje suočavaju. Oni su takođe trebali da pomognu da podstaknu Evropu, i u manjoj meri Sjedinjene Države, da investiraju u budućnost Libije, čime se neznatno smanjuje šansa da će Libija potpuno nestati sa radara zapadnih političara. S druge strane, libijsko naftno bogatstvo stvorilo je probleme: neke neočekivane, druge predvidive. Ako se smanjuje potreba za inostranom pomoći i naftom, to međunarodnim akterima smanjuje uticaj na libijsku politiku.

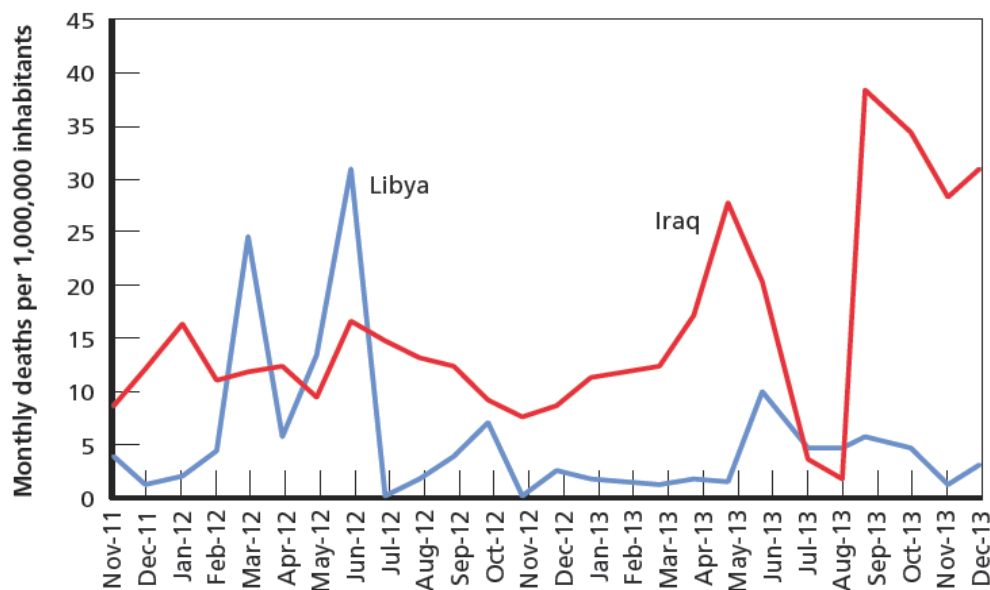
Pored mirovnih snaga, glavna poluga međunarodne zajednice u post-konfliktnoj situaciji je strana pomoć, ali pomoć nije značajan faktor u slučaju Libije. U Libiji pored naftnog bogatstva vlada nerazvijenost i slabost libijskih ekonomskih institucija i javne administracije. Na duži rok, libijska zavisnost od nafte mogla bi da postane izazov za njenu političku stabilnost, posebno za napore koji vode ka demokratizaciji društva, ukoliko se ne stvore uslovi za razvoj privatnog preduzetništva i ako se ne izvrši diverzifikacija privrede. U trenutnim uslovima vodiće se teška borba po ovim pitanjima. Kolebanje i čekanje libijske vlade koje je na snazi, znači samo da je ekonomska politika usmerena da podupire vlast, da se kupuje vreme i odanost. Što je i razumljivo, ali nije recept za potrebne reforme.

Slika 2 teritorija Libije podeljena među oružanim pokretima i frakcijama ¹⁰

Jasno je da je Libija po pitanju nasilja u boljem stanju nego Sirija ili neke druge zemlje u regionu. Takođe je trenutno nešto bolja od Iraka, iako je to uglavnom zbog nedavnog pogoršanja u Iraku. Kako sledeća slika pokazuje, nasilje u Libiji bilo je veće po glavi stanovnika 2012. godine nego što je bilo u Iraku. Kako se situacija u Iraku menjala, dovela je do tenzija koje su tamo eskalirale 2013. godine. U Libiji su u to vreme smrtni slučajevi i konfliktni incidenti smanjeni, a u Iraku su zapravo porasli do nivoa koji su više nego dva puta veći nego 2012. godine.

¹⁰Izvor: Zineb Abdessadok, Happening libya today, sa: <http://www.aljazeera.com/indepth/features>, 09/09/2017

Slika 3. Nasilje u Iraku nadmašilo Libiju 2013. godine¹¹

Bezbednosna situacija u Libiji se pogoršava poslednjih nekoliko godina. Centralna vlada se bori za kontrolu brojnih naoružanih grupa u zemlji čija je veličine i vatrena moć znatno veća od one koju poseduju regularna vojska i policija. Jedan od razloga što naoružane grupe imaju toliku snagu, a što je sektor bezbednosti tako oronuo je taj što su pod Gadafijem libijske oružane snage bile izuzetno loše opremljene, slabo obučene i sa previše oficira. U nekim delovima zemlje vojska nije kontrolisala sopstvene objekte. Osim toga, bila je slaba koordinacija između bataljona, naponi da se regrutuju i obučavaju nove snage bili su sporadični i nedosledni. Iz određenog ugla, šire nasilje u Libiji je bilo direktna posledica slabosti libijske države, u kojoj nije bilo suvereniteta u klasičnom smislu i niko nije imao legitiman monopol o upotrebi sile na svojoj teritoriji. Vlada i ove militantne grupe su stvorili snage koje imaju nejasne linije vlasti, slabu lojalnost centru i tendenciju ka međusobnim razmiricama.

Za postizanje trajnog mira i stabilizacije kroz demokratsku tranziciju, libijska vlada, uz međunarodnu podršku, mora da izgradi odgovoran, inkluzivan bezbednosni sektor. Proces propadanja libijskog sektora bezbednosti propadanja nije nepovratan. Zemlja treba da krene u

¹¹ Izvor: IHS Jane's, "Terrorism and Insurgency Intelligence Centre, JTIC Events Database," data les on monthly deaths in Libya and Iraq, 2013

demokratsku tranziciju i treba da se izgradi odgovorne i transparentne bezbednosne institucije. Ovo zahteva precizno razumevanje političkih korena njenih bezbednosnih problema i efikasan put za regulisanje visoko fragmentiranog sektora bezbednosti. To je zadatak koji mora biti preduzet od strane samih libijaca, ali međunarodna zajednica može i treba da učini više da pomogne.

4.2 Unutrašnje podele u Libiji, naoružane frakcije

Trenutno u Libiji postoje tri suparničke vlade koje se zalažu za kontrolu nad Libijom.¹² U Tripoliju postoje dve vlade. Jedna od njih je Vlada nacionalnog sporazuma (GNA) pod pokroviteljstvom UN-a, koja se trudi da izvrši vlast nakon mirovnog sporazuma iz 2015. godine. Ovo je uglavnom zbog odbijanja vlasti koja kontroliše istočnu Libiju da priznaju GNA kao zvaničnu vladu Libije. Evo razlike u tome kako je Libija došla do ovog trenutka prelazak sa obećavajuće prelazne vlade u stanje stalnih sukoba.

Pre nekoliko meseci su izbile borbe između rivalskih milicija u Tripoliju, koje su prekršile period mira koji je trajao nepunih tri meseca. Vlada podržana od UN-a izgubila je više od 50 boraca. Takođe, egipatska avijacija nastavlja da napada kampove u blizini Derne, u istočnoj Libiji. Vazdušni udari su bili odgovor na smrtonosni napad na hrišćane u Egiptu, koji su se desili nepune nedelju dana ranije. Egipatski predsednik je tvrdio da u tom području postoje „teroristički kampovi“.

4.2.1 Haftar i libijska nacionalna armija

Dok je Khalif Haftar priznat kao generalni komandant oružanih snaga od strane HoR-a u istočnoj Libiji, njegova samostalna libijska nacionalna armija (LNA) je mešavina vojnih jedinica i plemenskih ili regionalnih oružanih grupa i nije prepoznata kao odgovarajuća vojska koju bi činila samo vojna lica širom istočno ili zapadno u Libiji. Nekoliko vojnih ličnosti odbilo je da se

¹² Yasmina Allouche 6 years after the arab spring where is libya now, sa <https://www.middleeastmonitor.com/15/02/2017>

pridruži Haftarskoj Operaciji Dostojanstva protiv islamista kada je pokrenuta u maju 2014. godine. Neki od njih su od tada udružili snage s svojim protivnicima, bez obzira da li sarađuju s milicijama koje su obuhvatale koaliciju protiv Haftara u Libiji u zapadnoj Libiji, ili se pridružili lokalnim grupama predvođenim džihadistima kako bi isterali ISIS iz istočnog grada Derne. Protivnici Haftara tvrde da njegove neregularne snage uključuju i sudanske plaćenike, naročito iz pobunjeničke grupe Darfuri JEM.

Haftarova LNA ima različite stepene kontrole u području centralne i istočne Libije koja se proteže od Ben Javada do granice sa Egiptom. U ovom delu zemlje, pukovnik LNA Nadhuri je vojni guverner i on je zamenio izabrane zvaničnike sa vojnim ličnostima koje su vodile većinu opština na istoku.

4.2.2 Bivša Libijska Zora

Vojni savez Libijske zore koji je delom odgovoran za Haftarsku operaciju dostojanstva u leto 2014, a koji je potom potakao tadašnje milicije iz Digniti-a iz zapadnog grada Zintana iz Tripolija, više ne postoji. Koaliciju čine i islamske i neislamske milicije, naoružane grupe iz Tripolija i lučkog grada Misrata, te borci iz drugih delova zapadne Libije, uključujući i pripadnike manjine Amazigh. Raspala se dugo pre nego što je krajem prošle godine potpisan dogovor sa UN-om koji je usmeren na uspostavljanje vlade jedinstva, sa tenzijama koje rastu između frakcija Misratan i grupa iz Tripolija.

4.2.3 Tripoli

Trenutno, u Tripoliju, naoružane grupe mogu biti šire kategorisane u smislu da li podržavaju vladu jedinstva koju vodi Faiez al-Sarraj, koji trenutno pokušava dojača u glavnom gradu. Za sada, većina eksplicitno podržava ili je ambivalentna prema vladi jedinstva. Oni u drugoj grupi, čekali su da vide da li će njihovi interesi biti održani u okviru novih raspodela. Jedna od najvažnijih figura za podršku novoj vladi je AbdelRauf Kara, lider Specijalnih snaga za odvracanje (ili Rada) koje se nalaze u kompleksu Maitiga, koji je takođe jedini operativni

aerodrom u Tripoliju. Karaove salafističke snage - čiji je broj oko 1.500 - jednom su pokušale da se predstave kao vrsta policijskih snaga za grad , posebno u cilju prodaje alkohola i droge . Sada se usredsređuju na napore na suzbijanju ISIS ćelija i simpatizera u glavnom gradu . Karaovi ljudi trenutno formiraju antiterorističku jedinicu sa pripadnicima specijalnih snaga vojske u zapadnoj Libiji koji su odbili da se pridruže Haftaru . Naoružane grupe iz područja Suk al -Jumaa u Tripoliju, uključujući i brigadu Navasija , takođe su ključne za osiguranje vlade jedinstva.

Još jedna moćna figura u Tripoliju je Haitham Tajouri, koji rukovodi najvećom milicijom u gradu. Tajouriu, čije su snage ugrozile i zastrašivale zvaničnike od 2012. godine, nije posebna politička figura. Njegov prioritet je zaštita značajnih interesa koje je imao u glavnom gradu, i za sada on i dalje ostaje ambivalentan u odnosu na vladu jedinstva.

Nekoliko drugih milicija u Tripoliju, od kojih neke imaju veze sa delovima libijske islamske borbene grupe (LIFG), skeptične su oko vlade jedinstva i nedavno su se sukobile sa snagama Kara i Tajuju.

Dugotrajne tenzije između saradnika muftije Šeik Sadek al-Gheriani iz Tripolija i pripadnika određene oblasti salafizma vođene saudijskim šekom pod imenom Rabee al-Madhali, povećale su se u poslednjih nekoliko meseci. Kolokvijalno poznati kao Madhalis, oni nepoštuju Muslimansko bratstvo i sve oblike političkog islama. Kao rezultat toga, mnogi Madhalis su se pridružili Operaciji dostojanstva Kalifa Haftara u istočnoj Libiji. Njihovi kritičari sumnjaju da mogu biti i trojanski konj za jačanje uticaja Saudijske Arabije u Libiji. Karaove snage Rada čini veliki broj Madhalisa, kao i brojne druge milicije u Tripoliju. Nestanak i pretpostavljeno ubistvo u oktobru Nader al-Omrani-a, pripadnika muftijskog Dar al-Ifta, okrivljeni su pripadnici Madhalisa, koji su se izjasnili svojom doktrinom o neslaganjima s muftijom.

4.2.4 Misrata i operacija Bunian al Marsous

Prosperitetni lučki grad Misrata je dom najvećih i najmoćnijih milicija u Libiji . Misrata nije toliko kohezivna, kako njeni stanovnici ponekad tvrde. Lokalni rivalitet podstiče igru moći unutargradskih konstelacija među oružanim grupama. Nekoliko istaknutih političkih i poslovnih

ličnosti u Misrati podržava vladu jedinstva, koja uključuje biznismena Misratana Ahmeda Maiteka, za potpredsednika vlade . To je pomoglo u obezbeđivanju podrške velikom broju glavnih naoružanih grupa iz grada , uključujući i dve najveće - Halbous i Mahjoub brigade. Zamenik u Misrati je Salah Badi, kontroverzni bivši parlamentarac i paralelno lider i milicije koji je bio ključna ličnost u savezu Libijska zora u 2014. godini i koji se protivi vladi jedinstva pod pokroviteljstvom UN-a. Najveću komponentu misratanskih snaga čini Bunian al Marsousa (BAM), koalicija formirana u maju da preuzme ISIS u Sirtu. Objavila je pobedu protiv ISIS-a početkom decembra. Stotine iz Misrate ubijene su u bitci za Sirt. Sile BAM-a takođe uključuju 604. bataljon, formiran uglavnom od strane Madhali Salafista iz cele zapadne Libije , uključujući i Sirt.

4.2.5 Zintan i plemenska vojska

Mali planinski grad Zintan imao je preveliki uticaj u zapadnoj Libiji od 2011. godine do leta 2014. godine, kada su njegove milicije napadnute i izbačene od strane Libijske zore iz Tripolija. Kao rezultat toga, snage Zintana su izgubile kontrolu nad ključnim strateškim lokacijama, uključujući i Međunarodni aerodrom u Tripoliju, koji je uništen u borbama. Neki su se kasnije pridružili takozvanoj plemenskoj vojsci - koja se sastojala od boraca iz regiona Varšefana regiona u Tripolijskom zaleđu i drugim plemenskim elementima iz zapadne Libije - kako bi se sukobili s frakcijama vezanim za Libijsku zoru. Borba su kasnije prekinute kroz lokalne prekide vatre.

Zintan milicije, u svetlu gubitaka u 2014. godini, procenjuju kako se one uklapaju u redosled koji se menja. Jedan broj zintanskih snaga se distancirao od Haftara - naročito onih blizu bivšeg ministra odbrane Osame Juvaili - dok su ga ostali podržali. Naprimer, milicija Savaika, koju je predvodio Emad Trabelsi, pojavila se u okviru naftnog polumeseca krajem 2016. godine gde rade sa Haftarovim LNA. Pripadnici milicija iz Zintana odgovorni su za zatvaranje vitalnih cevovoda koji povezuju naftna polja Sharara i El Feel u jugo-zapadnoj Libiji sa priobalnim terminalima od kraja 2014. godine, koštajući Libiju više od 20 milijardi dolara u izgubljenim prihodima, navodi Nacionalna naftna korporacija.

4.2.6 Bengazi: Haftar, Revolucionarni Šura Savet Bengazi i ISIS

Borba se nastavlja u Bengaziju između snaga koje su se pridružile haftarskoj Operaciji dostojanstva i njihovim protivnicima, iako su se oni kasnije povukli u nekoliko okruga, nakon što su snage dostojanstva nedavno preuzele kontrolu nad više teritorija na zapadnom krilu grada , uključujući i simbolični kontrolni punkt Gvarsha. Glavni u borbi protiv snaga dostojanstva je Bengazijski revolucionarni šurski savet (BRSC), grupa koja se sastoji od nekoliko islamističkih i samoodređenih revolucionarnih frakcija, koje podržavaju pokrovitelji u Misrati. Takođe uključuje i grupu koju su UN odredila kao džihadističku, Ansar al-Šaria. BRSC se bori zajedno sa ISIS-om protiv Haftarovih snaga. Iskusiła je unutrašnje tenzije usled svojih odnosa sa ISIS-om, a neki od njegovih pristalica su hteli da se BRSC odvoji od njih. Redove BRSC-a su popunjavali mladi, radikalizovani Haftarjevom kampanjom za rasturanjem, koja je nastojala, ne samo za eliminaciju islamista iz svih svojih koloseka, uključujući i Muslimansko bratstvo , već su i povremeno težile i etničkom delanju, ciljajući porodice zapadno-libijskog - a naročito Misratan - porekla u gradu.

4.2.7 Bengazi odbrambena brigada

Slične trvenja dovele su do formiranja Bengazijske odbrambene brigade (BDB) u maju 2016. godine. BDB je sastavljen od više pripadnika vojske i policije protivnika Haftara, uključujući i milicij e različitih političkih pravaca i opredeljenja, uključujući tvrde islamiste . Grupa koju je podržao Mufti Šeik Sadek al-Gheriani iz Tripolija - jee angažovana sa Haftarjevim snagama oko istočnih naftnih polja. Suočena je sa optužbama da neki u svojim redovima održavaju dvostruke veze sa ekstremistima uprkos pokušajima da se predstave sa "umerenim" licem tokom borbe pod nacionalnom zastavom. BDB povlači podršku i stanovnika Bengazija koji su bili oterani iz grada ili su izgubili imovinu , zemljište i preduzeća kao rezultat Haftarove operacije.

4.2.8 Operacija dostojanstvo u Bengaziju

I logori dostojanstva i boraca protiv dostojanstva u Bengaziju nastavljaju da trpe i unutrašnje neredе. U okviru logora dostojanstva, koji se sastoji od vojnih jedinica, milicija i naoružanih civila, najvažniji akter je vojna specijalna jedinica, poznata pod nazivom Saika. Saika-u vodi Vanis Bukhamada, popularna ličnost u gradu. Neki komandiri dostojanstva u Bengaziju bili su kritični prema rukovodstvu Haftara, uključujući Mahdi al-Barghathija, proglašenog ministra odbrane vlade jedinstva. Takođe, zabrinjavajuća stvar za stanovnike su tvrdokorni borci Madhali Salafista koji su se pridružili Haftarskoj koaliciji 2014. godine i ojačavali su kroz preuzimanje džamija i drugih institucija.

4.2.9 Čuvari naftnih postrojenja (Petroleum Facilities Guards)

Nekada prisutni u nekoliko regiona u Libiji, PFG su se izdvojili kao nacionalni entitet, a do septembra, termin se uglavnom odnosio na snage u istočnoj Libiji pod komandom Ibrahima Jathrana, bivšeg revolucionarnog borca. PFG ostaje navodno pod Ministarstvom odbrane, ali u stvarnosti njihove razne lokalne jedinice – bilo na istoku, zapadu ili na jugu - posluju po sopstvenim zakonima, a odnosi sa Nacionalnom naftnom korporacijom su napeti već nekoliko godina.

U 2013. godini Jathran-ov PFG je preuzeo kontrolu nad glavnim terminalima za izvoz nafte u istočnoj Libiji, a kasnije pokušao da proda naftu. Skoro godinu dana duga epizoda je koštala Libiju milijarde u izgubljenim prihodima. Pre nego što ga je LNA oterala iz luke u septembru, Jathran se naizmenično povezao sa HoR-om i njihovim protivnicima u zapadnoj Libiji. Mnogi pripadnici PFG-a u istočnoj Libiji su se prebacili u LNA, nakon što su imali poslednju vezu sa plemenskim vođama, ali je dobar broj njih ostao lojalan Jathran-u, koji pokušava da okupi saveznike u pokušaju da povрати terminale.

4.3 Džihadisti u Libiji

Libija je dom džihadističkih grupa, od islamske države (ISIS) do grupa povezanih sa Al Kaidom i drugim frakcijama Salafi-džihadista. Neki su potpuno autohtoni i ukorenjeni na određenim lokacijama, dok drugi - posebno oni pridruženi ISIS -u uključuju mnoge strance i na nivou liderstva i ranga i nižim.

4.3.1 Nasleđe Libijske islamske borbene grupe (LIFG)

Libijska džihadistička mreža može se podeliti po generacijskim linijama, počevši od onih koji su se pojavili u osamdesetim. Mnogi od te starije generacije su se borili protiv sovjetskih snaga u Avganistanu. Ovi veterani su kasnije stvorili veliki broj grupa protivnika Muammara Gaddafija, od kojih je najveća bila Libijska islamska borbena grupa (LIFG) koja je prestala da postoji danas. Nekoliko bivših lidera LIFG -a, uključujući i njegovog poslednjeg vođu, Abdelhakim Belhadj-a, odigrali su ključne uloge u ustanku 2011. godine i učestvovali u demokratskoj tranziciji zemlje, formirali političke partije, kandidovali na izborima i služili kao zamenici ministara u vladi, kao u slučaju Khaled Sherifa u Ministarstvu odbrane. Ovo se nije pokazalo kao dobro s drugom i trećom generacijom džihadista - među kojima je bilo onih koji su se borili u Iraku nakon 2003. godine, a i oni koji su se u 2011. godini borili u Siriji - koji naginju radikalnoj ideologiji i odbacuju demokratiju kao ne- Islamsku tekovinu. Libijci koji su se pridružili ISIS-u imaju tendenciju da dolaze iz ove druge i treće generacije.

4.3.2 Islamska država (ISIS) u Libiji

Lokalni povratnici iz Sirije su pomogli da se u istočnom gradu Derna 2014. godine u Libiji formira prvo udruženje ISIS-a. Mnogi su se borili u sklopu ISIS-ove jedinice al-Battar u sjevornoj Siriji pre nego što su se vratili kući kako bi replicirali model uz pomoć viših ne-libijskih ISIS-ovih figura. Vođstvom ISIS-a u Libiji oduvek dominiraju stranci. Njen vođa ranije u 2016. godini bio je Abd al-Kadir al-Najdi, čije ime sugerise saudijsko poreklo. On je zamenio Iračanina za koga SAD tvrde da su ga ubile u vazdušnom napadu u istočnoj Libiji u 2015. godini.

Lider ISIS-a Abu Bakr al -Baghdadi prepoznao je prisustvo ISIS -a u Libiji krajem 2014.

godine, proglašavajući tri vilaiata ili provincije : Barka (istočna Libija), a Derna kao njen štab; Tarablus (Tripoli), sa Sirtom kao sedištem; i Fezzan (jugozapadna Libija).

ISIS je iz svoje prvo sedište u Derna u 2015. godini pokrenuo od strane koalicije snaga koja uključuje Savet Derna Mudžahidna Šura , grupu koja se sastoji od boraca na čelu sa lokalnim džihadistima , uključujući veterane LIFG -a, koji su se priključili sa svojim vojnicima koji su odbacili Khalifa Haftar-a i njegovu operaciju operaciju dostojanstva (dignity).

Početkom 2015, ISIS je počeo da jača svoje prisustvo u Sirte-u, koji je Gaddafijev rodni grad i jedan od poslednjih uporišta režima. Istaknuti ISIS klerik Turki al-Binali i druge visoke ličnosti posetili su Sirt čim je grupa počela da konsoliduje svoju kontrolu. To je učinio tako što je došao do lokalnih stanovnika koji su se osećali oštećenim zbog marginalizacije grada u post - Gaddafi Libiji. Međutim, grupa se srela i sa otporom, jer je jedan broj stanovnika pokušao da podigne ustanak, koji je tada bio brutalno ugušen. ISIS je pokušao da nametne sistem upravljanja u gradu, koristeći javna pogubljenja kako bi zaveli strah. Sirt postaje uporište ISIS-a u Libiji do maja 2016. godine, kada je koalicija snaga iz Misrate, poznata pod nazivom Bunian al-Marsous (BAM), proglasila rat ratnim partnerima. Operacija BAM, koju je pratilo preko 400 američkih vazdušnih napada na ISIS ciljeve u Sirteu i okolini, proglašene su pobedom početkom decembra 2016. godine.

ISIS je takođe imao manju prisutnost na periferiji Sabrathe, primorskog grada u zapadnoj Libiji, sve do kombinovanih američkih vazdušnih udara i napada lokalnih snaga - uključujući i bivše džihadiste iz te prve generacije - uspevši da iskoristi militante. U Bengaziju, oni koji se bore protiv Haftarove operacije dostojanstva uključuju libijske i strane članove ISIS-a. Iako je u Sirt-u bila osnovna grupa , ISIS spavaće ćelije posluju u Tripoli i u drugim gradovima u Libiji. Dok je Pentagon procenio da je bilo preko 6.000 ISIS boraca u Libiji pre operacije BAM, UN i mnogi Libijci verovali su da je stvarni broj mnogo manji. Mnogi od ovih boraca su pobjegli iz Sirte pre nego što su snage BAM ušle u grad, a u jednom od tri pravca: jugozapad prema Sebhi, zapadno prema Sabrath-i i jugoistoku prema granici sa Sudanom. Drugi su možda ušli u podzemlje u različitim gradovima u Libiji , što povećava izgleda ISIS -a da u budućnosti nastavi kampanju u pobuni.

4.3.3 Ansar al-Šarij u Libiji

Formirana je 2012. godine od strane bivših revolucionarnih boraca koji pozivaju na neposredno nametanje šerijatskog zakona. Prva baza Ansara al Šarija osnovana je u Bengaziju, ali su se podružnice pojavile i u gradovima kao što su Derna , Sirte i Ajdabiia . Dok je vodstvo Ansara al Šarija imalo tendenciju da se izvuče iz druge generacije džihadista iz Libije , većina njegovog ranga i dosijea je bila iz generacije koja je došla nakon nje. UN je Ansar al-Sharia stavio na listu sankcija protiv Al Kaide 2014. godine, opisujući ga kao grupu povezanu sa Al - Kaidom u Islamskom Magrebu (AKIM) i Al-Mourabitoun. Obe navedene grupe takođe imaju prisustvo u Libiji, kako na jugu, tako i u centralnim i istočnim regionima, uglavnom preko Libijaca koji su nekada radili s njima na drugim mestima, posebno u Alžiru, pre nego što su se vratili kući nakon što je Gaddafi srušen .

Ansar al -Šarija je vodio kampove za obuku stranih boraca , uključujući i značajan broj Tunizana, koji su putovali u Siriju, Irak i Mali. Pojedinci povezani sa Ansar al-Sharia učestvovali su u napadima u septembru 2012 na američku diplomatsku misiju u Bengaziju.

Iako su, u suštini, naoružana grupa Ansar al-Sharia usvojila je strategiju između 2012 i 2014 koja se fokusirala na propovedanje i dobrotvorni rad u cilju izgradnje popularne podrške i zapošljavanja . Kao rezultat toga , postala je najveća džihadistička organizacija u Libiji, sa glavnim ogrankom koji je stacioniran u Bengaziju.

Kao odgovor na Operaciju dostojanstvo Kalifa Haftara, jedinica Ansara al Šarija u Bengaziju spajila se s drugim milicijama kako bi se formirao Bengazijski revolucionarni Šuraski savet (BRSC) u leto 2014. Dok je Ansar al-Šarija sada dominantna sila u koaliciji BRSC, doživeo je unutrašnju nesreću zbog smrti viših ličnosti - uključujući osnivača Muhameda Zahavi . Takođe je pretrpeo gubitak broja članova kroz prebacivanje u ISIS. Druge jedinice Ansar al-Sharia širom zemlje doživele je porast prebega u ISIS, koji je počeo da se širi u Libiji. Kako je ISIS pokušao dalje da se proširi sa postojećim mrežama , tenzije rastu između njih i Ansara al-Šarija (i dalje sa saradnicima AKIM i Al-Mourabitoun) dok su se nadmetali za povećanje broja

članova i površine teritorije. Međutim, u Bengaziju se još uvek bore protiv Haftarovih snaga. Suparništvo između ISIS-a iako je grupa sada značajno oslabila - i grupe povezane sa Al Kaidom, poput Ansara al-Šarija, verovatno će definisati džihadistički milje Libije u doglednoj budućnosti.

5. Libija i susedne zemlje danas

Libija tokom vladavine Moamera al-Gadafija bila je regionalno središte vlasti u severnoj Africi. Nakon ukidanja međunarodnih sankcija, ogromna naftna bogatstva Libije sve više su se koristila za ostvarivanje političkih ciljeva tzv . lidera braće . On je delom oblikovao politiku Afričke unije. Ekonomija u Libiji privukla je 100.000 stranih radnika, posebno iz susednih zemalja, činjenice od velike važnosti za slaba tržišta rada u Egiptu i Tunisu. Gadafijeva borba protiv islamista onemogućila je da džihadisti koriste teritoriju Libije za napad na druge zemlje. Nakon pada režima, sve se promenilo. Ovo ima značajan uticaj na strateške interese suseda Libije i stabilnost čitavog regiona.

5.1 Tunis

Tunis je oduvek imao svoje interese u Libiji , a sada je posebno zabrinut zbog eventualne nestabilnosti u Libiji nakon Gadafija . Veze između tuniskog Ansara al Šarija i drugih domaćih terorističkih grupa sa zapadnim ogrankom Ansar al Šarija u Libiji i Islamskom državom. Tuniski teroristi obučavaju se u logorima blizu granice u blizini Sabrate i Cirenaice . Džihadisti koji su stekli iskustvo na bojištima na Bliskom istoku , preko Libije se vraćaju u svoju matičnu zemlju kako bi ojačali lokalne terorističke grupe. Oružje i municija krijumčareni su preko granice u velikom broju. Južna pustinja se koristi kao tranzitni put za teroriste između Libije i Alžira.

Veze između tuniskog Ansara al Šarija i drugih domaćih terorističkih grupa sa zapadnim ogrankom Ansar al Šarija u Libiji i islamskom državom su za najviše pozora. Tuniski teroristi obučavaju se u logorima blizu granice u blizini Sabrathe i Cirenaice. Jihadisti koji su stekli iskustvo na bojištima na Bliskom istoku , preko Libije se vraćaju u svoju matičnu zemlju kako bi ojačali lokalne terorističke grupe. Oružje i municija krijumčareni su preko granice u velikom broju. Južna pustinja se koristi kao tranzitni put za teroriste između Libije i Alžira.

Tunis takođe ima značajne ekonomske interese u odnosu na Libiju. Pre revolucije Libijsko-Tuniski ekonomski odnosi bili su na istorijski visokoj tački i dalje su se nazirali moguća

proširenja sa nekoliko zajedničkih projekata.¹³ Libija je bila najvažniji trgovinski partner Tunisa u Africi. Ukupna trgovina u 2009. godini dostigla je vrednost od 1,25 milijardi evra. Libija je apsorbirala oko 6,9% izvoza Tunisa, naročito industrijskih proizvoda.

Pre revolucije Tunis je imao koristi od uvoza nafte iz Libije po preferencijalnoj cijeni. Nafta je činila 92% tuniskog uvoza od svojih suseda, 25% ukupne potrebe za sirovom naftom. Procenjuje se da je 200.000 Tunižana radilo u Libiji pre revolucije. Mnogi od njih potiču iz siromašnih regija u zemlji. Njihove plate su često od presudnog značaja za celu porodicu . U 2009. godini ukupan iznos doznaka koje su prenete kući su iznosile najmanje 78 miliona eura. Ali zbog ukupne situacije u Libiji trenutno je broj tuniskih stranih radnika verovatno manji od 60.000.

Krijumčarenje je za nekoliko porodica u ekonomskom slabom graničnom regionu jedini izvor prihoda. Međutim, crna tržišta nanose veliku štetu ekonomiji Tunisa . Većina vrsti goriva se krijumčari, ali i sve vrste potrošačkih roba , uključujući i one , koji su u velikoj meri subvencionisane u Libiji, hrana i automobili.

Prema tuniskom ministarstvu za trgovinu, zemlja sada ima oko milion libijskih izbeglica, mnogi od njih su pripadnici srednje klase. To bi bilo oko 10% celokupne populacije. Čak i ako je ova brojka verovatno malo previsoka, broj je u svakom slučaju ogroman. Kako relativno bogate izbeglice zahtevaju kuće i stanove, cena smještaja u za njih preferiranim područjima je porasla. Libijska deca se masovno upisuju u privatne škole što ih čini nedostupnim za mnoge Tunižane. Tunis je postao br . 1 odredište za medicinsku negu za mnoge iz Libije , te je ovo sada postalo i preopterećenost tuniskog sistema zdravstvene zaštite . Veliki broj Libijaca u Tunisu predstavlja napor za budžet zemalje, pošto troše usluge i subvencije, uključujući hranu i gorivo uvezeno iz Libije . Postoje takođe žalbe na ponašanje mladih , bogatih Libijaca u javnosti . Sve ovo ima destabilizirajuće dejstvo na društvo Tunisa .

¹³E. Santi i sar., "Uticaj konflikta Libije na tunisku ekonomiju: Preliminarni Procena ", Afrička razvojna banka - Severna Afrika kvartalno analitičko, jul 2011.

Više puta je Tunis postao žrtva iznuda kada su islamske milicije u Libiji uzimale tunižane za zarobljenike (uključujući i diplomate) kako bi sprovodile oslobađanje Libijaca iz različitih razloga, uključujući podršku terorizmu .

Nažalost, mogućnosti da Tunis utiče na situaciju u njenoj istočnoj susednoj zemlji su prilično ograničene. Svestan svoje ranjivosti , pokušava da zadrži istu udaljenost od obe vlade u Libiji i ostaje van unutrašnjih sukoba . Ali iako bi Tunis , zemlja sa dva puta većom populacijom od Libije , imala vojnu moć da interveniše u Libiji , to će ugroziti strateške interese Tunisa , pre nego da ih olakša. Zbog toga se može isključiti vojna intervencija Tunisa u Libiji ili čak doprinos međunarodnoj operaciji . Zid na granici , koji trenutno grade tunižani , verovatno će imati veći uticaj na poslovanje šverca nego na infiltraciju terorista.

5.2 Egipat

Egipat ima vitalnu sigurnost, važne ekonomske i vrijednosne interese u odnosu na svog zapadnog suseda. Postoje jake istorijske veze između dve zemlje. Do dvadesetog veka Cirenaića se uvek naginjala prema Egiptu od Tripolija. Danas na domaću bezbednost u Egiptu snažno utiče haos u Libiji, dok se istovremeno mora boriti i u okvirima sopstvene kampanje protiv terorizma. Džihadističke grupe kao što je Jamaat Ansar Bait al-Makdis koriste istočnu Libiju kao mesto za obuku, kao prostor za napade u Egiptu i snabdevanje oružjem.

U pokušaju da se suprotstavi pretnjama, Egipat je značajno ojačao svoje trupe na zapadnoj granici. Egipatska vlada podržava borbu generala Kalifa Heftara protiv svih islamista u Libiji, uključujući i više umirenih poput Muslimanskog bratstva. Ova podrška obuhvata obuku i isporuku svih vrsta municije, oružja i vojne opreme, uključujući i helikoptere i borbene avione. Međutim, za sada nije bilo moguće poraziti islamiste u Libiji niti zaustaviti prekogranične povrede.

Pre revolucije je do 2 miliona Egipćana, a mnogi od njih su koptski hrišćani i muslimani iz Gornjeg Egipta, radili u Libiji. Prenos novca kući svojim porodicama bio je presudan, jer je stopa nezaposlenosti u Egiptu veoma visoka. Doznake su među tri najvažnija izvora deviznih prihoda za Egipat. Danas je broj egipatskih radnika u Libiji pao na oko 750.000, što ima značajan negativan uticaj, pošto su mnoge porodice izgubile glavni izvor prihoda.

Egipatske infrastrukturne i elektroprivredne kompanije prve su ušle na libijsko tržište nakon revolucije, dok je Libija glavni investitor u Egiptu. U 2013. godini Libija je Egiptu pružila pakete pomoći i zajma u vrednosti od 2 milijarde dolara.¹⁴ Egipatska ekonomija je veliki potrošač energije i želi da koristi jeftinu libijsku naftu. Ovo bi moglo biti vrlo dobar slučaj, u zamjenu za potrebnu vojnu pomoć za međunarodno priznatu vladu Libije.

Avad'Ali su glavno libijsko Sa'adi (plemstvo) koje je u rodu sa 'Tbidat, najmoćnijim plemenom na severoistoku od Cirenaiće. Početkom 19. veka Avlad'Alio je izgubio rat protiv

¹⁴ Egipatski ekonomski kvartalni pregled 4, jun 2013, 9, "Grupa afričkih razvojnih grupa"

drugih libijskih plemena i bili su prisiljeni da beže u Egipat. Danas se oko 750.000 naseljuje uglavnom od Solluma do Marsa Matruha, ali i u Aleksandriji i u dolini Nila. Manje od 80.000 je ostalo u Libiji blizu granice. Ova situacija olakšava i krijumčarenje. Krijumčarena roba je približno slična sa onom na granici sa Tunisom, ali trgovine ljudima i drogom igraju važniju ulogu.

Egipat pokušava da utiče na situaciju u Libiji sa svim raspoloživim sredstvima , u skladu sa svojim strateškim interesima . Radikalna islamistička država na njenoj istočnoj granici bila bi noćna mora za Egipat . Stoga će Egipat nastaviti da podržava svakog ko je zadužen za borbu protiv koalicije Libijske zore i džihadista kako bi sprečio bar preuzimanje Cirenaike od strane islamista.

Ako broj i intenzitet terorističkih napada u Egiptu bude u porastu i dalje, može se očekivati da će Egipat pr e ili kasnije direktno intervenisati u Libiji. Za takvu - verovatno ograničenu – intervenciju, Egipatsko rukovodstvo već pokušava da dobije međunarodnu podršku, primarno iz Arapske lige a i od nekih odabranih zapadnih zemalja poput Italije, Francuske i Sjedinjenih Država, ali i takođe i od Rusije. Malo je verovatno da će Egipat intervenisati bez doprinosa nekih drugih nacija , obaveštajne podrške zapadnih zemalja i - bar - prećutnog odobrenja Sjedinjenih Država .

Prvi izbor bi bili precizni vazdušni udari na terorističke ciljeve što daleko na zapadu dok Sirte i upad specijalnih snaga u Bengazi. Iako su egipatske vazduhoplovne snage jedne od najvećih i najmoćnijih u Arapskom svetu, one imaju samo ograničene zalihe precizno vođene municije, za mali broj ciljeva, a takođe nema ni mogućnosti za punjenje aviona gorivo m u vazduhu, niti sredstava za prikupljanje obaveštajnih informacija u realnom vremenu. Na kraju, egipatska vojska bi mogla intervenisati na terenu kako bi uspostavila sigurnosnu zonu na libijskoj strani granice, a možda i izolaciju Derne. Za razliku od onoga što tvrde neki analitičari, Egipat ne može biti zainteresovan za dugoročnu nestabilnost u Libiji, jer je njena vlastita sigurnost od osnovne važnosti.

5.3 Alžir

Odnosi između Alžira i Libije pod Gadafijem uglavnom su bili prijateljski. Tokom revolucije, Alžir je ostao neutralan, iako je bilo indicija da je oružje dostavljano Libiji preko Alžira. U avgustu 2011. nekoliko članova porodice Gaddafi pobeglo je u Alžir i pronašlo zaštitu tamo. Ovo je zauzvrat iznerviralo novu vladu u Libiji. U odnosima Alžira i Libije dominiraju ključni bezbednosni interesi, pošto je u velikoj meri pogođen trenutnim haosom u Libiji.

Fezan se koristi kao sigurno utočište Al-Kaide u Islamskom Magrebu (AKIM) a i za druge džihadiste koji deluju u Alžiru. Određene oblasti ovog regiona u neposrednoj blizini granice sa Alžirom i Nigerijom služe kao logističke zone teroristima, takođe i za odmor, dok se borbene operacije odvijaju u susednim zemljama. Dostupnost Fezzana kao sigurnog utočišta je toliko važna za AKIM da je njegov Emir Abdelmalek Droukdel odbio u jesen 2011. kategorički zahtev nekoliko svojih libijskih sledbenika da uspostavi "borbenu zonu" u ovom regionu. Za sada nije bilo nikakvih AKIM napada u Libiji. Ali to bi se svakako promenilo, ako AKIM padne pod pritisak u Libiji.

Ansar al-šerijske ograde u Bengaziju i Dorni imaju veze sa AKIM-om i sa svojim krajem Al Mourabitoun, čiji je rukovodilac zloglasni Mokhtar Belmokhtar. On je odgovoran za krvavi napad u Amenasu u Alžiru u januaru 2013. Teritorija Libije se koristila da bi prišle gasnim postrojenjima, koja se nalaze na oko 80 km od granice. Prema nekim medijskim izveštajima, Belmokhtar je ubijen u junu 2015. godine u blizini istočnog libijskog grada Ajdabija od strane američke avio kampanje. Sjedinjene Države su potvrdile da je lider Al Mourabitoun-a bio napadnut i da je udar bio "uspešan", ali nisu potvrdile da je sam Belmokhtar ubijen.

Alžir koristi diplomatiju i vojsku kako bi zaštitio svoje interese od posledica nesigurnosti u Libiji. Na diplomatskoj strani pokušava da olakša proces pregovaranja između ratnih grupa Libije kroz aktivnosti unutar i komplementarnim procesima posredovanja UNSMIL-a. U tom cilju sarađuje uglavnom sa Tunisom, Egipatom, Francuskom, Italijom i Sjedinjenim Državama (koje su pohvalile alžirske inicijative).

Alžirski ustav zabranjuje svojim oružanim snagama da preuzimaju operacije u inostranstvu. Zbog toga se može isključiti velika intervencija u Libiji, čak i ofanziva vazduhoplovna snaga. Ipak, postoje indikacije da se u Libiji odvija nekoliko ograničenih tajnih operacija. Verovatno se one odnose samo na prikupljanje obaveštajnih podataka, mada neke direktne akcije manje aktivnosti ne mogu biti isključene.

Sa izuzetkom najjužnijeg dela, teren u graničnoj zoni se sastoji uglavnom od otvorene pustinje. Prema tome, infiltracija terorista i oružja može u velikoj meri biti sprečena od dobro opremljenih Alžirskih oružanih snaga putem gustog graničnog sigurnosnog sistema. U tom cilju uspostavljena je vojna zona duž granice sa Libijom (kao i sa Nigerijom i Malijem).

Alžir ima blisku obaveštajnu saradnju u borbi protiv terorizma sa Sjedinjenim Državama, Francuskom, Tunisom i Egipatom.

5.4 Čad

Nakon sukoba u okolini Aouzou strip-a koji je završen 1987. godine, odnosi između Čada i Libije su se razvili na pozitivan način . Čad je koristio Gaddafijevu velikodušnost , od poslovnih odnosa sa libijskim kompanijama i od medijacijskih napora između Čada i njenih domaćih pobunjenika , kao iu pomirenju sa Sudanom. Tokom revolucije mnogi čadski plaćenici su se borili za Gadafija. Nova libijska vlada je samo priznata u avgustu 2011. godine.

Ogromna granica između Libije i Čada je laka za preći. Grube planine Tibesti nemoguće je kontrolisati. Toubou, izvorno stanovništvo Sahare, naseljavaju se sa obe strane granice , sa manjim grupama u Nigeru i Sudanu . Oni broje između 100.000 i 250.000, sa ogromnom većinom koja živi u Čadu . Može se očekivati da će Toubou podržati svoju severnu braću u punopravnom građanskom ratu. Postoje verodostojne informacije o tome da se neka pomoć već sada odvija. Za mnoge mlade Toubou, bez sjajne perspektive kod kuće , veoma je atraktivno da se pridruže krijumčarenju na severu ili njihovim libijskim rođacima u njihovoj borbi protiv nekih arapskih plemena i Tuarega.

Čadska vojska se bavi domaćim operacijama protiv pobune i raznim međunarodnim operacijama podrške miru. Ona nema sposobnosti za značajniju intervenciju u Libiji.

5.5 Niger

Iako je Gadafijeva Libija podržala 1980-ih i 1990-ih godina pobunu Tuarega u Nigeriji i Maliju, odnosi između Nigera i Libije su se znatno poboljšali nakon 2000. godine. Tokom revolucije, mnogi radnici iz Nigera i Tuarezi su se borili za režim. Niger je bio jedna od poslednjih afričkih zemalja koja je priznala novu vladu. Saadi Gadafi i druge istaknute ličnosti bivšeg režima su se sklonili u Nigeru dok mu nije izručen u Libiju u martu 2014. godine.

Niger ima važne bezbednosne interese u odnosu na severnog suseda. Prekogranična teroristička aktivnost i širenje krijumčarenja oružja, podrivaju krhku stabilnost. Zemlja služi kao tranzitni put između Libije i Malija za *Al-Kaidu u Islamskom Magrebu (AKIM)* i razne druge džihadiste, kao i za grupe Tuarega. Od nedavno ga koristi i *Boko Haram* kako bi stigao do i iz Libije. Ova opasna grupa je sve aktivnija u južnom Nigerije. Štaviše, Niger se bori sa prelivanjem sukoba iz Malija i postoji direktna opasnost za nigerijske strateški važne rudnike urana od strane AKIM-a i njegovih nasilnih grupa.

Granica sa Libijom se često koristi za sve vrste aktivnosti krijumčarenja preko Sahare , uključujući sve više za trgovinu ljudima i drogama . Agadez u centru zemlje predstavlja središte za migrante iz cele Afrike na putu ka Evropi.

Niger kao jedna od najsiromašnijih zemalja sveta (sa UN indeksom ljudskog razvoja se nalazi na poslednjem mestu) nema sposobnosti da se suprotstavi pretnjama koje potiču iz Libije ili da efikasno kontroliše svoje granice. Shodno tome, ponudila je svoj teren Francuskoj i Sjedinjenim Državama da sprovedu operacije protiv terorizma. Francuski vojnici imaju baze u glavnom gradu Niameju i na krajnjem severu u Madami, samo 100 km od granice sa Libijom, sa ciljem presretanja konvoja koji se bave švercom i infiltriranjem terorista. U Agadezu je osnovana američka dron-baza kako bi se povećalo skupljanje obaveštajnih podataka širom severne Afrike . Sve ove strane baze su zauzvrat atraktivne mete za džihadiste.

5.6 Sudan

Sudan deli samo mali deo svoje granice sa Libijom. Tokom revolucije u Libiji, podržavao je pobunjenike i obezbeđivao im oružje, jer se Gaddafi već godinama mešao u unutrašnje poslove Sudana. Islamski režim u Kartumu sada ima bolju osnovu za razgovore sa vladom generalnog nacionalnog kongresa (GNC) u Libiji sa sedištem u Tripoliju, u kojem dominira Islamska vlada nego li sa međunarodno priznatim Predstavničkim domom (HoR) i generalom Heftarom. Uspostavljanje islamske vlade u Libiji koja bi kontrolisala celu zemlju bila bi u interesu i Sudana.

Postoje dokazi da Sudan, zemlja s dosta istorijske podrške radikalnim islamskim grupama i međunarodnom terorizmu, snabdeva oružjem, municijom i vojnom opremom, različite islamističke grupe u Libiji. Situacija je eskalirala u septembru 2014. godine kada je HoR proterao sudanskog vojnog atašea, zbog navoda kojima se tvrdilo da Khartoum snabdeva oružjem islamiste u Libiji. Nakon toga, predsednik Sudana pozvao je libijskog premijera u Kartum, da bi uticao na smirivanje situacije. Pokušao je da se predstavi - ne baš uspešno - kao posrednik između HoR-a i GNC-a. Sudanska vlada je zabrinuta zbog eventualne podrške visokog predstavnika pobunjenicima u Darfuru (kao što je to i Gaddafi činio) u zamenu za isporuku oružja islamistima.¹⁵

Nema dokaza da su isporuke oružja iz Sudana u Libiju i dalje u toku.

Kao posledica svega ovoga može se reći da, ukoliko se bezbednosna situacija u Libiji uskoro ne pokrene u pozitivnom smeru, ili čak ako se desi da se pogorša, vrlo je verovatno da će se konflikt u potpunosti proširiti na nekoliko susednih zemalja . Libija će postati podložna stranim intervencijama. To neće olakšati Evropi da dovede mir i stabilnost u svoj e južno susedstvo i zaustavi talase ilegalne imigracije preko Mediterana.

¹⁵ Asim Elhag, The Sudanese Role In Libya 2011, <https://sites.tufts.edu/reinventingpeace>,

6. Politička situacija u Libiji posle Gadafija

Libija nije uspela da stvori funkcionalnu političku vlast. Preko 5.000 ljudi ubijeno je od 2011. godine u raznim sukobima između milicija i operacija protiv Daeša . Skoro pola miliona je bilo prisiljeno da izbegnu ; a jedna trećina pobjegla je u Tunis . Zbog snažnog vakuuma na vlasti i poroznih granica, nekoliko ekstremističkih grupa , uključujući Daeš i Al Kaidu u Islamskom Magrebu, sada deluju u Libiji.

Uz to, u Libiji se nalazi se oko 1700 malih paravojnih grupa, pripadnika milicija, koje posluju u Libiji sa različitim interesima.¹⁶ Ranije ujedinjeni u okončanju četiri decenije vladavine Gadafija, sada se bore za kontrolu zemlje bogate naftom , podržavajući dve suparničke vlade , svaka sa njihovim vlastitim premijerom, parlamentom i vojskom, podeljenim na istoku i zapadu.

Susedne države pokušale su da posreduju u sporazumima između suparničkih frakcija kako bi napredovale u njihovim političkim tranzicijama. Alžir, Tunis i Egipat izbegavali su da uvedu zaštitne mreže u svojim zemljama i pokušali su da u Libiji zadrže nasilje od prelaska granice i od stvaranja reperkusija u regionu.

Trenutna politička situacija u Libiji vezana je uglavnom na formacije iz 2014. godine, kada međunarodno priznata izabrana vlada nije uspela da ujedini političke frakcije. Tada je vlast uzurpirana od strane koalicije oružanih grupa pod nazivom *Libijska Zora* koja je odbila rezultate izbora i preuzela kontrolu nad kapitalom.

Vlada u Tripoliju je tada bila primorana da se preseli u Tobruk u istočnoj Libiji blizu egipatske granice, dok je Libijska Zora podržala *Generalni nacionalni kongres (GNC)* u Tripoliju.

Kako su snage počele da se uklapaju oko vlade u Tobruku protiv GNC -a, sukob je postao internacionalizovan : zapadne i arapske države , uključujući Egipat , UAE i Saudijsku Arabiju, su se zalagale protiv GNC-a, dok su Turska, Katar i Sudan, između ostalog, podržavali islamističku koaliciju.¹⁷

¹⁶ Priyanka Boghani, Regrets Of a revolution Libya after Qaddafi, sa: <https://www.pbs.org/wgbh/frontline/>, /10/10/2017

¹⁷ Yasmina Allouche 6 years after the arab spring where is libya now, sa https://www.middleeastmonitor.com /15/02/2017

U decembru 2015. godine, širok spektar različitih predstavnika sastao se u Maroku oko potpisivanja Libijskog političkog sporazuma (LPA) posredstvom UN-a o formiranju vlade nacionalnog jedinstva.

Kao rezultat sporazuma, rođena je *Vlada nacionalnog sporazuma (GNA)* podržana od strane UN-a, kao i predsjednički savet (PC); telo koje bi delovalo kao šef države i vrhovni komandant oružanih snaga.

Prema *LPA*, predsjednički savet (PC) koji trenutno vodi Faiez Al-Saraj, koji je ranije bio deo parlamenta u Tobruku, trebalo bi da predsedava *GNA*-om. Međutim, pošto su vlade iz Tobruka i Tripolija, kao i Predstavnički dom (HoR), koji je zamijenio *GNC* na čelu sa predsjedavajućim Aguila Saleh Issa , odbacili ili nisu uspjeli podržati *GNA*, *LPA* nije implementirana.

HoR bi trebalo da bude legitimni zakonodavni autoritet u okviru *LPA* teoretski , ali nije uspeo da donese važeće ustavne amandmane kojima bi se pretpostavio kao autoritetno telo . Umesto da prati *LPA*, *HoR* neprekidno odbacuje predloge predsjedničkog saveta i umesto toga odobrava suparničkoj vladi.

GNC je u velikoj meri vaskrsao Nacionalnu Vladu za spas , koju je vodio premijer Khalifa Ghwell, koji je neprijateljski nastrojen prema Predsedničkom veću i koji je pokušao da se neuspešno dokaže . Većina članova *GNC*-a umesto toga se preselila u Državno veće , konsultativno telo formirano u okviru Libijskog političkog sporazuma.¹⁸

Jedna figura koju bilo koja vlada mora prepoznati jeste Field Marshall Khalifa Haftar. Prethodni saveznik Gadafija Haftar živeo je u izgnanstvu u Sjedinjenim Državama skoro dve decenije nakon što je organizovao pokušaj državnog udara protiv bivšeg lidera 1980-ih godina.

I vlasti Tobruka i Al-Baide trenutno su pod kontrolom Haftara, koji je na čelu *Libijske nacionalne armije (LNA)* od njegovog imenovanja u 2015. godini kao komandanta oružanih snaga lojalnim vladi Tobruka.

Procene su da je kredibilnost Haftara porasla zajedno sa njegovim okrutnom i gorkom kritikom islamista kroz kampanju *Operacija dostojanstva* za eliminaciju ekstremističkih terorističkih grupa koja je pokrenuta u maju 2014. godine. Nekoliko gradova koji su prethodno

¹⁸ Yasmina Allouche 6 years after the arab spring where is libya now, sa <https://www.middleeastmonitor.com/15/02/2017>

bili uporište Daeša od 2014. godine, bilo je oslobođeno krajem prošle godine kao rezultat Haftar-ovih operacija s američkim snagama.

Slika 4 Pristalice Haftar-a; izvor: <http://www.aljazeera.com>¹⁹

Haftarova samozvani LNA je trenutno mešavina vojnih jedinica i plemenskih i regionalnih oružanih grupa. Međutim, još uvek nije priznata kao legitimna vojska od strane bilo kog vojnog osoblja širom Libije, što može biti irelevantno, jer se popularnost Haftara u istočnoj Libiji povećava. Njegova sve veća blizina Egiptu i Rusiji znači da je najvažnija pozicija Libije najverovatnije sledeća meta za vojnog čoveka.²⁰

Danas su naoružane grupe u Tripoliju u velikoj meri kategorizovane na osnovu toga da li podržavaju vladu jedinstva koju vodi Faiez Al -Saraj. Većina njih je ili suviše bliska pristalicama vlade ili odbacuju ciljeve vlade zbog uverenja da će se njihovi interesi ignorisati u novim izdanjima vlade. Prema ovoj situaciji, Libija je malo verovatno da napreduje, a njena situacija će samo nazadovati.

Ekonomski status Libije je ozbiljno uzdrman zbog smanjenja izvoza nafte za skoro 90% od 2011. godine, a gubici BDP-a procenjeni na oko 200 milijardi dolara.

¹⁹ <http://www.aljazeera.com/indepth/features/2017/04/>

²⁰ Priyanka Boghani, Regrets Of a revolution Libya after Qaddafi, sa: <https://www.pbs.org/wgbh/frontline/>, /10/10/2017

Libija je posle demonstracija i sukoba podeljena na gradove i regione koji su pod kontrolom naoružanih milicija i grupa , plemenskih rivaliteta , ratnih vlasti i gradskih veća . Kriminal je najviše stope ikada i koncept zakona i reda sada izgleda kao utopija.

Trgovina oružjem je uobičajena pojava , a Libija je trenutno dom za najveće svetske zalihe i promet oružja. Velike količine Gadafijeovog arsenala prodane su Mali, Niger i Centralnoafričku Republiku od strane raznih posredničkih grupa.

Povrh svega , Libija je sada učesnik u jednoj od najgorih migrantskih kriza u istoriji sa hiljadama migranata i izbeglica koji putuju iz severnoafričke zemlje brodovima u nadi da će doći u Evropu.

7. Preporuke

Libijska kriza odnosi se na sukobe u Libiji , počevši od protesta u danima arapskog proleća, koji su doveli do Prvog libijskog građanskog rata, strane vojne intervencije i svrgavanja i smrti Gadafija. Posledice građanskog rata dovele su do nasilja i nestabilnosti širom zemlje. U toku krize u Libiji je do sada bilo na desetine hiljada žrtava od početka nasilja 2011. godine. Posle Prvog libijskog građanskog rata, nastavljeno je nasilje koje uključuje različite milicije i nove snage državne bezbednosti. Nasilje uključuje i islamistički napad na američki konzulat u Bengaziju što se na kraju izrodilo u Drugi libijski građanski rat (ili nastavak Prvog), koji je počeo kada je general Halifa Haftar pokrenuo operaciju „Dostojanstva” protiv islamističkih grupa. Danas je u toku sukob između četiri rivalske organizacije koje žele da kontrolišu Libiju:

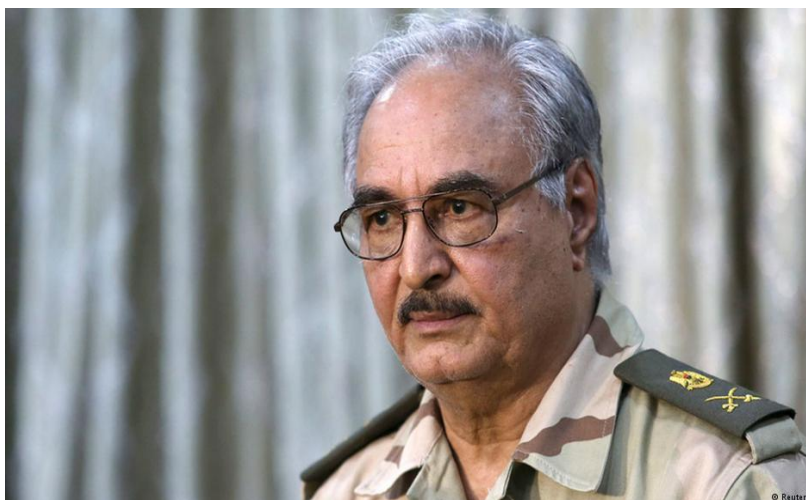
Libijska kriza se prečesto svodi na priču islamističkih i neislamističkih odnosa. To je manje ideološka bitka, a više borba za vlast i naftne resurse. Ideologija nije glavna pokretačka snaga, mada sve sukobljene strane imaju interes da to navode da bi okupili što više ljudi u svoje redove. Oba glavna tabora zagovaraju iste stavove : milicije iz prosperitetnog lučkog grada Misrate, koje čine najmoćnije borbene snage u zemlji i, i njihovi saveznici (koji uključuju islamističke grupe, čak iako su stanovnici Misrate pretežno ne islamistički) tvrde da predstavljaju kontrarevoluciju režimu formiranom od strane ličnosti koje su povezane sa bivšim režimom Gadafija. Reči „islamski” ili „aslam” (što znači ostatke bivšeg režima) se koriste da se diskredituju politički protivnici na obe strane . Više značaja ima rivalstvo između regiona , uključujući Misratu u odnosu na Zintan i takmičenje između elita bivšeg režima i novih elita koje su izrasle iz tzv. revolucije 2011. godine.

Zbog odsustva bilo kakvog političkog rešenja rata, zakonodavni i državni status Libije , zajedno sa naftnim rezervama , nastaviće da potvrđuje svoju ranjivost prema ekstremističkim snagama i njihovim ciljevima moći .

Libijci sada moraju da polažu nadu u stabilnost, u mirovni sporazum prema standardima U.N., koji poziva na jedinstvenu vladu sastavljenu od zvaničnika iz oba parlamenata. U

sporazumu se poziva na prekid vatre i razoružavanje različitih milicija i naoružanih grupa, ali se još uvek ne određuje kako bi se to izvršilo.

Sa rastućim interesovanjem Rusije u podržavanju Haftara projektovane na njegove sopstvene ambicije u regionu, velika je verovatnoća da će zapadne države osporavati ovaj odnos u jačanju pokušavajući da utiču na sopstvenu važnost u Libiji.

Slika 5 Gen. Halifa Haftar²¹

Libija i dalje treba da napiše svoj ustav , i time mora utvrditi stepen do kojeg će centralna vlast u Tripoliju biti i kako osigurati inkluzivne i stabilne vladajuće institucije . Libija takođe treba da počne preispitivanje upravljanja svojom privredom , a naročito svojih energetske resursa, kako bi maksimizovala korist svojim građanima , smanjila korupciju i omogućila privatnim preduzećima uspeh u drugim područjima , kao što je turizam.

Libiji takođe treba pružiti održivu pomoć - pretežno tehničku, po prirodi - iz zemalja koje su pomogle da se izađe iz Gadafi ere, moraju sada da pomognu i oko tranzicija kako one ne bi izašle iz pravog koloseka. Uprkos svojoj velikoj ulozi u pomoći oko prevazilaženja Gadafija , NATO danas odsustvuje iz Libije . Važna uloga za alijansu je vredna istraživanja , na primer treniranje libijskih snaga sigurnosti i pružanje tehničke pomoći za reformu sektora sigurnosti . Garantovana je međunarodna konferencija prijateljstva Libije o pomoći Libiji . Postkonfliktni prelazi obično traže da prođu godine , a i u Libiji , izvesno je, neće biti drugačije . Bez obzira na

²¹ Haled Salameh, Eu i Libija Sumnjiva Saradnja, na: <http://www.dw.com/sr/a-40167755/> 10/12/2017

to, ako se u aktuelnim izazovima postupa čvrsto, Libija bi i dalje mogla postati pozitivna sila za uspostavljanje demokratske stabilnosti u Severnoj Africi i vredan partner u borbi protiv *Al Kaide*.

Povećano isticanje Libije u međunarodnom okruženju verovatno će uznemiriti susedne države poput Alžira, čiji je važan anti-intervencionistički stav ograničio pomirenje i uspostavljanje mira kroz medijacije sa različitim stepenima uspeha. Svaka intervencija kao alternativno rešenje imala bi ozbiljne reperkusije u regionu, što bi dovelo do daljnje katastrofe za Libiju.

Oni koji su bez sumnje postali irelevantni za nacionalni diskurs, su libijsko civilno stanovništvo, čije se potrebe retko čuje zbog očajnih propusta rivalskih politika. Budućnost izgleda mračno za Libiju; iako libijsko krvoproliće nije bio genocidno kao u Siriji, politička stagnacija Libije značajno je štetna za oporavak zemlje. Aspiracije i težnje Libijaca u 2011. su svedene samo na snove u suočavanjima sa trenutnom krizom u zemlji, a šest godina kasnije oni su prava žrtve libijskih neuspeha.

Umesto da se Bliski istok preko noći pretvori u uređeno demokratsko društvo, dobili smo poluhaotično stanje, a ponegde i potpuni kaos, koje je možda ponajbolje definisao ugledni analitičar Stratfora, Robert D. Kaplan, opisavši ga kao kvazianarhiju. Zemlje u kojima su diktatori srušeni zadesila je sudbina totalne anarhije kao u Libiji ili dobijanja novog diktatora kao u Egiptu.

Diplomate kažu da nema alternative medijaciji i pregovorima, preko izaslanika Britanije u Libiji, Džonatanom Paelom, koji je govorio na parlamentarnoj istrazi u Londonu: „Ako ono što radimo nije uspelo, plan B će biti u velikoj meri kao plan A, u pokušavajima da se uspostavi vlada koju će zemlja prihvatiti”.²² Ostali gube strpljenje. Pentagon je izjavio da od februara 2016 ima specijalne snage u Libiji, tražeći "partnerstva" sa lokalnim milicijama da bi neutralisali Islamsku državu - ISIS.

²² Chris Stephen, Libyas Arab Spring the Revolution That Ate Its Children, sa <https://www.theguardian.com/world/10/10/2017>

Trenutno se pripremaju „neprimereni sporazumi“, kaže Ginter Burkhardt, šef organizacije „Za azil“ (Pro Asyl). Godinu dana nakon sporazuma s Turskom, ta nevladina organizacija je taj sporazum proglasila za „izdaju“ izbeglica. Pored toga, oni su kritikovali i dogovor između Libije i EU, naročito Italije. „Ti partneri žele da od Libije naprave vratara na evropskim vratima. Ovo nije rat protiv krijumčara, nego rat protiv izbeglica“, poručuje organizacija „Za azil“.²³

Zaključak

Arapskim prolećem započeo je i najveći udar na stabilnost ove regije u novijoj istoriji. Borba demokratske promene, kako je na početku izgledala serija revolucija, na kraju je izrodila najradikalnije islamističke pokrete.

Pre pet godina, inicijalno mirni ustanak u Libiji brzo se razvio u oružani sukob koji je uključivao zapadnu vojnu intervenciju i na kraju okončao kada je pukovnik Muamar al-Gadafi ubijen u oktobru 2011. godine. Najupečatljivija slika „arapskog proleća“ je prizor višedecenijskog vladara Libije Muamera el Gadafija koji završava na ulici, gde ga je linčovala rulja militanata 2011. SAD i pojedine evropske zemlje bombardovale su njegove položaje i pomagale libijskim pobunjenicima, ali ono što je ostalo kao rezultat građanskog rata i vojne intervencije, sigurno nije ono što je većina Libijaca zamišljala kao boljitak.

Libija suštinski više ne postoji, nema nikakve sigurnosti od islamista i različitih frakcija koje su među sobom podelile zemlju i resurse. „Arapsko proleće“ je u početku odisalo sekularnim duhom građana koji su želeli malo više slobode, ali se svuda pretvorilo u neizvesnost, sukobe i uspon islamista. Prekinut je dotadašnji način života koji je, uprkos autokratskoj vladavini, jamčio određenu sigurnost, ekonomiju i suživot šiita i sunita. Kao poražavajući ishod svega su čamci puni izbeglica koji prelaze Sredozemlje na putu za Lampeduzu.

²³ Chris Stephen, Libyas Arab Spring the Revolution That Ate Its Children, sa <https://www.theguardian.com/world/10/10/2017>

Nakon Arapskog proleća na Bliskom istoku nije došlo do demokratizacije, niti stabilnosti, ali je došlo do stvaranja moćne terorističke organizacije, koja je formirala svoju državu, i predstavlja najveću opasnost za svetski mir u novijoj istoriji čovečanstva.

Novonastale vlade tada nisu uspele da spreče novoformirane milicije boraca protiv Gadafija da izvrše teške zločine a za koje se nikad nisu suočili s pravdom . Zemlja ostaje duboko podeljena i od maja 2014. godine je obuhvaćena obnovljenim oružanim sukobom .

Ovo su sedam načina na koji se ljudska prava krše širom ove napaćene i razorene zemlje:

1. Sve strane su počinile ratne zločine i teška kršenja ljudskih prava , uključujući neselektivne i direktne napade na civile i njihovu imovinu. Stotine ljudi je oteto i mučeno zbog svoje percepcije političke ili plemenske pripadnosti, porekla ili mišljenja.
2. Većina oružanih grupa je van kontrole. Takozvana Islamska država (IS) preuzela je određena područja u kojima je izvršila javna smaknuća, ponekad ostavljajući žrtve na javno izložene. Takođe je sprovedla javna spaljivanja i amputacije a i objavila neke od tih zločina na društvenim medijima.
3. Migranti i izbeglice suočavaju se sa ozbiljnim zlostavljanjem. Mnogi su mučeni, eksploatisani i seksualno zlostavljani na putu krijumčarenja, u i izvan Libije. Drugi su zadržavani na neodređeno vreme kao zarobljenici ili čak i kao roblje. Hiljade ljudi takođe su pokušavale da napuste Libiju i pređu Sredozemno more na putu do Evrope brodovima. U 2015. godini, više od 2.880 utopljenih dok su pokušavali da ostvare putovanje od severne Afrike do Italije.
4. Civili su podneli sav teret sukoba i nasilja u cijeloj zemlji . Skoro 2,5 miliona ljudi treba humanitarnu pomoć uključujući čistu vodu , sanitarije i hranu . Mnoge bolnice i klinike su zatvorene, oštećene ili nepristupačne zbog borbi . Oko 20% dece u Libiji nije u mogućnosti da idu u školu.
5. Sloboda govora je takođe napadnuta. Novinare, aktiviste za ljudska prava i radnike NVO su otimala i ubijale razne naoružane grupe. TV stanice su vandalizovane, zapaljane i napadnute raketama ili su granatirane. Reporteri bez granica zabeležili su više od 30 napada na novinare između januara i novembra 2015. godine.

6. Ženska prava su u povlačenju. Ženski aktivisti su zastrašivani i ugroženi, a žene koje bi putovale bez muškog saputnika bile su uznemiravane od strane pripadnika naoružanih milicija. Novi zakoni su još više diskriminirali žene , na primer učvršćivanjem braka sa decom (maloletnim devojkama) i omogućavanjem muškarcima da se razvedu od žena bez odobrenja suda.
7. Pravni sistem jedva funkcioniše. Sudovi u nekim gradovima su zatvoreni jer je suviše opasno, a sudije i advokati su napadani i otimani. Hiljade ljudi koji su verovali al-Gadafiju bili su u pritvorima godinama bez optužbe ili suđenja. Suđenje 37-orici bivših zvaničnika zbog navodnih ratnih zločina i drugih krivičnih dela bilo je duboko pogrešno, uključujući i neuspeh istraživanja navoda o mučenju optuženih .

Brisel i Evropa želi da zaustavi izbeglice pre nego što stupe na evropsko tlo. Zato Libija za EU igra sve važniju ulogu, jer u prvi plan sve više izbija južna granica te zemlje.

Organizacija za zaštitu ljudskih prava *Amnesti internešenal* osudila je posledice koje po izbeglice ima sporazum između Evropske unije i Turske. Ta organizacija je istovremeno preventivno upozorila na mogući dogovor sa zemljama poput Libije, Sudana ili Nigera. Oni smatraju da neki evropski političari predstavljaju kao uspeh sporazum s Turskom, iako mnogi ljudi pate zbog posledica tog sporazuma. Evropska unija, kako navodi organizacija, pokušava da prebaci odgovornost za izbeglice na područja van evropskih spoljnih granica.

Na političkom frontu, Libija i međunarodni akteri zaslužuju priznanje za uspešne izbore u julu, ali su politički izazovi koji su u budućnosti značajni . Libiji je i dalje potrebno da napiše svoj ustav, i time se mora utvrditi stepen do koga je centralizovana vlast u Tripoliju i kako osigurati inkluzivne i stabilne vladajuće institucije . Libija takođe treba da počne sa preispitivanjem upravljanja privredom, a naročito njenih energetske resursa, kako bi maksimizirala korist svojim građanima, smanjila korupciju i omogućila privatnim preduzećima uspeh u drugim područjima , kao što je , recimo, turizam. Libiji je takođe potrebna održiva pomoć - pretežno tehnička po prirodi - iz zemalja koje su pomogle da se izađe iz Gaddafi ere, i da tranzicija ne bi izašla iz uhodanog koloseka i šina. Uprkos svojoj ulozi da pomogne u prevazilaženju Gaddafija, NATO danas odsustvuje iz Libije. Važniju ulogu za NATO alijansu je potrebno istražiti, a kao primer

može biti treniranje libijskih zvaničnika i snaga sigurnosti i pružanje tehničke pomoći za reformu samog sektora sigurnosti . Garantovana je međunarodna konferencija prijatelja Libije o pomoći Libiji.²⁴

Post-konfliktni prelazi obično traže godine , a ni u Libiji neće biti drugačije . Bez obzira na to, ako se aktuelnim izazovima pristupi odlučno i čvrsto, Libija bi na dalje mogla postati pozitivna sila sa demokratskm stabilnošću u Severnoj Africi i vredan partner u borbi protiv terorizma i protiv same Al Kaide.

²⁴ Christopher S. Chivvis, Keith Crane, Peter P. Mandaville, Jeffrey Martini
https://www.rand.org/pubs/research_reports/23/12/2017,

Literatura

- Abdallah Suleiman Ali, Syria Iraq Isis Invasions Strength, na <http://www.al-monitor.com/pulse/security/10/09/2017>
- Aflaq Michel, *The Struggle Against Distorting the Movement of Arab Revolution*, 1975
- Asim Elhag, The Sudanese Role In Libya 2011, <https://sites.tufts.edu/reinventingpeace>,
- Benstead Lindsay, Ellen M. Lust, Dhafer Malouche, Gamal Soltan and Jakob Wichmann, *Islamists Aren't the Obstacle*, Foreign Affairs, February 14, 2013.
- Carafano James Jay, *AllaTwitter: How Social Networking Shaped Iran's Election Protests*, The Heritage Foundation, Washington, 20. jul 2009.
- CAROL GIACOMO women fight to define the arab spring, sa <http://www.nytimes.com/12/11/2017>
- Chris Stephen, Libyas Arab Spring the Revolution That Ate Its Children, sa <https://www.theguardian.com/world/10/10/2017>
- Christopher S. Chivvis, Keith Crane, Peter P. Mandaville, Jeffrey Martini https://www.rand.org/pubs/research_reports/23/12/2017,
- CIA, *The World Factbook*, Syria, 2012
- Goodarzi, Jubin M. , *Syria and Iran: Diplomatic Alliance and Power Politics in the Middle East*, I.B. Tauris, London, 2006
- Gunaratna, Rohan, *Inside al-Qaeda: Global Network of Terror*, Columbia University Press, New York, 2002
- Haled Salameh, Eu i Libija Sumnjiva Saradnja, na: <http://www.dw.com/sr/a-40167755/10/12/2017>,
- http://www.ecfr.eu/mena/mapping_libya_conflict/10/11/2017
- Ipek Yezdani, *Tunisian Islamists in favor of mild Shariah*, Hürriyet Daily News, October 7, 2011.
- Kaplan, R., *The Revenge of Geography: What the Map Tells Us About Coming Conflicts and The Battle Against Fate*, Random House, Hardcover, 2012.
- Kisindžer A., Henri, *Definisanje uloga SAD u Arapskog proleća* , International Herald Tribune - 2 april, 2012.

- Leela JACINTO, Terror Chief Boko Haram Imam Shekau Youtube Nigeria Good Luck Jonathan Al Qaeda Oil, <http://www.france24.com/>, /11/11/2017
- Lindsay Benstead, Ellen M. Lust, Dhafer Malouche, Gamal Soltan and Jakob Wichmann, *Islamists Aren't the Obstacle*, Foreign Affairs, February 14, 2013.
- Mirko RADONJIĆ, Drugazima Arapskog proleca Ukus demokratije, sa: <http://www.novosti.rs/vesti/planeta.299.html/> 15/11/2017.
- Nicolas Pelham Libya against itself sa: <http://www.nybooks.com/articles/> /10/10/2017
- Priyanka Boghani, Regrets Of a revolution Libya after Qaddafi, sa: <https://www.pbs.org/wgbh/frontline/>, /10/10/2017
- Saikal Amin & Schnabel Albrecht (ed.), *Democratization in the Middle East: Experience, Struggles, Challenges*, op. cit., 2003
- Sayigh Yezid, *Above The State: The Officers' Republic in Egypt*, Carnegie Endowment For International Peace, Carnegie Papers, August 2012
- Sayigh Yezid, *Above The State: The Officers' Republic in Egypt*, Carnegie Endowment For International Peace, Carnegie Papers, August 2012
- Sunayama Sonoko, *Syria and Saudi Arabia: Collaboration and Conflicts in the Oil Era*, I.B. Tauris, London, 2007.
- Tamimi, Azzam S., Ghannouchi Rachid: *A Democrat within Islamism*, Oxford University Press, Oxford, 2001
- Tanasković Darko, *Između Alaha i Amerike*, Politika Online, 11.08.2015
- Trifković Srđa, *Senka džihada: dogma, istorija, ambicija*, Srpska književna zadruza, Beograd, 2007.
- United Nations, *Resolution 1973*. S/RES/1973. New York: UN, 2011.
- US Department of Defense, www.defense.gov, 11.08.2017.
- Whitehead Laurence, *Democratization: Theory and Experience*, Oxford University Press, Oxford, 2002
- Yasmina Allouche 6 years after the arab spring where is libya now, sa <https://www.middleeastmonitor.com/> /15/02/2017

- Yezid Sayigh, *Above The State: The Officers' Republic in Egypt*, Carnegie Endowment For International Peace, Carnegie Papers, August 2012
- Zineb Abdessadok, *Happening Libya today*, [sa:http://www.aljazeera.com/indepth/features,09/09/2017](http://www.aljazeera.com/indepth/features,09/09/2017)